

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Michaela Milatová

**IMATERIÁLNÍ ÚJMA A JEJÍ PENĚŽNÍ
NÁHRADA VE ZDRAVOTNICKÝCH
SPORECH**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra občanského práva

Datum uzavření rukopisu: 5. prosince 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. prosince 2011

Michaela Milatová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu své diplomové práce prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za cenné rady a vstřícný přístup.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Úvod.....	1
1. Vymezení základních pojmů	3
1.1. Osobnostní právo	3
1.2. Nehmotná újma a způsoby její náhrady	5
1.3. Subjekty	6
1.4. Zdravotnické spory	7
2. Ochrana osobnosti a peněžité zadostiučinění	10
2.1. Jednotlivé předměty ochrany osobnosti ve zdravotnických sporech.....	20
2.1.1. Právo na tělesnou integritu	20
2.1.2. Právo na osobní svobodu	26
2.1.3. Právo na čest a důstojnost	27
2.1.4. Právo na soukromí	28
2.1.5. Zásahy do jiných práv	30
2.2. Peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu	31
2.2.1. Vývoj	31
2.2.2. Principy a hlediska přiznávání zadostiučinění v peněžích.....	33
2.2.3. Účel zadostiučinění v peněžích.....	35
2.2.4. Výše soudy přiznávaného zadostiučinění v peněžích.....	39
3. Nemajetková újma v rámci náhrady škody na zdraví.....	46
3.1. Potenciální typy odpovědnosti zdravotnického zařízení za škodu na zdraví.....	47
3.1.1. Obecná prevenční povinnost.....	48
3.1.2. Obecná odpovědnost za škodu.....	49
3.1.3. Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností	51
3.1.4. Odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje	52
3.2. Způsob a rozsah náhrady škody na zdraví	54

3.2.1. Bolestné a ztížení společenského uplatnění	54
3.2.2. Výše bolestného a ztížení společenského uplatnění přiznávána soudy v současnosti	56
3.2.3. Jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením	63
4. Zhodnocení některých aspektů současné právní úpravy a výhled do budoucna	66
4.1. Koexistence typů nároků z nemajetkové újmy	66
4.2. Návrh nového občanského zákoníku	69
4.2.1. Ideové pojetí nového občanského zákoníku	69
4.2.2. Osobnostní práva dle nového občanského zákoníku	70
4.2.3. Závazky z deliktů	71
4.2.4. Způsob a rozsah náhrady škody	73
4.2.5. Zhodnocení navrhované úpravy	74
Závěr	76
Seznam použité literatury a pramenů:	78
Summary	84
Resumé	85
Klíčová slova v českém jazyce:	86
Klíčová slova v anglickém jazyce:	86

Úvod

Zdraví a péče o něj je oblastí, která se týká každého z nás. S touto péčí si však v mnoha případech nejsme schopni poradit sami, a tak se odevzdáváme do rukou odborníků – lékařů a zdravotnických zařízení. Lidský život a zdraví jsou ale považovány za nevýznamnější hodnoty vůbec, a proto je s péčí o ně spojen nejen společenský respekt, ale i očekávání dodržování odborných postupů a dosažení příznivých výsledků léčby. Neoprávněné zásahy do těchto nehmotných hodnot jsou spojeny nejen s civilní odpovědností, ale i velkou společenskou citlivostí. Málokterá profesní oblast vzbuzuje tak široký zájem veřejnosti a médií jako právě poskytování zdravotní péče (vzpomeňme na veřejnosti známé kauzy výměny novorozenců, nedobrovolné sterilizace, neprovedené interrupce či odstranění zdravé ledviny).

Újma na nehmotných statcích a její peněžitá náhrada však byly naproti tomu z ideologických důvodů po několik desetiletí minulého století zcela přehlíženou právní oblastí. Teprve během posledních dvaceti let docházelo k postupné změně v tomto přístupu a k vývoji tohoto právního institutu. Ani praxe soudů během dvaceti let však nedokázala překonat některé negativně vnímané pozůstatky dosud platné socialistické úpravy, a proto nyní stojíme na prahu před dalšími, dlouze diskutovanými a mnohými dávno žádanými změnami, které má přinést nový občanský zákoník.

V rámci společenských změn posledních dvou dekad došlo k výrazným proměnám i v systému i v přístupu ve zdravotnictví. Paternalistický systém se postupně mění na vztah partnerství, došlo k posílení osobnostních práv i sebevědomí pacientů.

Spolu s proměnou kontextu se však odpovídajícím způsobem nezměnil legislativní text. V situaci, kdy se některé újmy odškodňují v rámci náhrady škody na zdraví paušálně, jiné v rámci ochrany osobnosti ve výši určené soudem a přitom není vyloučena aplikace obou postupů, je celá problematika bez hlubšího studia těžko srozumitelná samotným právníkům, natož potom laické veřejnosti.

Relevantní právní normy jsou sice postupně aktualizovány pomocí dílčích změn, ale významnější roli hraje v této oblasti soudní praxe a její překonávání problematických míst právní úpravy pomocí soudního výkladu. Výlučná pravomoc soudu posoudit jednotlivosti každého případu a určit adekvátní výši náhrady je ovšem

částečně omezena limity zákonné a podzákoné úpravy, která s odkazem na principy právní jistoty a rovnosti znemožňuje soudům výraznější uplatnění individuálního přístupu.

Vzhledem k výše uvedené „citlivosti“ předmětu zdravotnických sporů považuji za důvodné věnovat se detailnímu prozkoumání aktuálního stavu posuzování nemajetkových újem a zhodnocení jeho odůvodněnosti a jeho případných alternativ.

K tomuto účelu hodlám v této práci zmapovat typy zásahů do osobnostních práv, ke kterým dochází při poskytování zdravotní péče a popsat systémy, kterými je způsobená nemotná újma v českém právu odčiňována. Přitom se chci blíže zaměřit na způsob určování výše peněžních náhrad za nemotnou újmu, náhrady českou soudní praxí skutečně přiznávané a zhodnocení přiměřenosti náhrad takto určovaných.

První kapitola přináší teoretický základ pro zbytek textu, vymezení základních právních pojmů a stanovení definic, se kterými bude dále v textu pracováno.

Druhá kapitola se zabývá jedním ze systémů nápravy nemotné újmy, a to ochranou osobnosti a v jejím rámci přiznávaným peněžním zadostiučiněním. Pro účely další práce s textem se snažím vymežit jednotlivé předměty ochrany osobnosti ve zdravotnických sporech. Dále se zabývám vývojem institutu peněžitého zadostiučinění, hledisky a principy, kterými se řídí jeho určování, a zkoumám samotný účel této náhrady. V neposlední řadě se v této kapitole zabývám výší aktuálně přiznávané peněžní satisfakce a faktory, které tuto hladinu ovlivňují.

Třetí kapitola je věnována druhému systému peněžní náhrady nemajetkové újmy, kterým je náhrada škody na zdraví. Vymezuji zde, jaké typy škody a újmy jsou tímto systémem reparovány a jaká odpovědnostní schémata se zde uplatňují. Tato kapitola je však opět věnována zejména zkoumání vývoje a způsobu určování peněžní náhrady za různé typy nemajetkové újmy.

V poslední, čtvrté kapitole se snažím kriticky zhodnotit některé důsledky současné legislativní i judikatorní praxe v oblasti peněžních náhrad nemajetkové újmy. Z podobného pohledu se na konec pokouším zhodnotit i navrhovanou úpravu nového občanského kodexu.

1. Vymezení základních pojmů

Pro účely této práce je nezbytné teoretické objasnění některých základních pojmů. Stěžejním z nich je pojem nehmotné újmy. Vzhledem k tomu, že je chápání nehmotné újmy nerozlučitelně spojeno s individualitou jednotlivého člověka, který takovou újmu utrpěl, je třeba ze všeho nejprve objasnit koncept osobnostních práv, která k ochraně těchto individuálních nemajetkových práv slouží.

Tato práce je zaměřena na zkoumání nároků vyplývajících ze zásahů do osobnostních práv způsobených ve vztahu pacient- zdravotnické zařízení, tedy pouze nemajetkové újmy¹ vzniklé fyzickým osobám v tomto kontextu. Pro účely této práce se tedy pojem nehmotná újma vykládá v níže uvedeném významu a jiné případy imateriálních újem nejsou brány v potaz².

1.1. Osobnostní právo

Každá osoba ve svém životě prosazuje svou vůli, názor, jedinečnost a potažmo svobodu určitým chováním. Limity a možnosti tohoto svobodného chování jsou stanoveny normami v právním řádu. Pozitivní vymezení obsahu takového chování je vymezeno v našich právech.

Veškerá subjektivní občanská práva lze rozdělit podle jejich předmětu na práva *majetková* a *nemajetková*, tj. *práva osobní*. *Subjektivní majetková práva* jsou vždy vázána na určitý majetkový obsah, či hospodářské zájmy jejich subjektu a vždy je lze v případě jejich porušení ekvivalentně vyjádřit a obnovit majetkovými prostředky. *Subjektivní osobní (či osobnostní)* jsou naproti tomu vždy primárně spojena přímo s osobností jednotlivé fyzické osoby jako jejich nositele nebo s jednotlivými hodnotami, které tvoří tuto osobnost v její celistvosti (jako je *život, zdraví, tělo, osobní svoboda, čest, důstojnost, jméno, soukromí, projevy osobní povahy*) a nikoliv s přímými ekonomickými zájmy subjektu nebo materiálními výsledky tvůrčí duševní činnosti³. Řečeno jednoduše, subjektivní osobnostní práva jsou spojena s nemajetkovými zájmy fyzické osoby, které nepodléhají ohodnocení v penězích.⁴ V nejširším smyslu jsou tato

¹ Termíny nemajetková, nehmotná či imateriální újma jsou v textu práce používány zaměnitelně.

² Např. újma způsobená právnické osobě zásahem do její dobré pověsti, viz § 19b občanského zákoníku.

³ Na rozdíl od zvláštních osobnostních práv, kam spadají zejména práva autorská.

⁴ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola pátá. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu. s. 89.

práva obsažena v mezinárodních smlouvách a v ústavním pořádku. Konkrétněji jsou vymezena v zákonné a podzákonné úpravě.

Práva osobnostní a práva majetková tvoří dva svébytné základní pilíře práva občanského. V moderních společnostech je osobnost člověka považována za základní hodnotu, a proto jsou v současnosti osobnostní práva řazena do popředí systému občanského práva.^{5,6}

Významem osobnosti člověka a snahou po podání její definice se zabývá i judikát Nejvyššího soudu z roku 2005⁷, který dovozuje: *„Za osobnost je třeba považovat člověka jako jednotlivce, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštěnostech, jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu. Přes mnohost jednotlivých složek osobnosti je osobnost fyzické osoby vždy vnímána v její ucelenosti a nedělitelnosti. Mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však vždy bude zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek naznačených vlastností a charakteristik. Protože se jedná o nejvlastnější, nejniternější a nejintimnější sféru lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocíťováno se značně nepříznivou intenzitou, zákon této osobnostní sféře poskytuje odpovídající právní ochranu.“*

Každé osobě jako individualitě a suverénu tedy náleží neuzavřený soubor oprávnění, která slouží k rozvoji jeho osobnosti a jsou s ní nerozlučně spjata. Tato práva ve svém souhrnu nazýváme *všeobecným osobnostním právem*. Předmětem tohoto práva je právě lidská osobnost. Její jednotlivé dílčí aspekty, jako je zdraví, tělesná integrita, čest a další představují předmět *dílčích osobnostních práv*.

⁵ Srovnej návrh nového občanského zákoníku, vládní návrh zákona, sněmovní tisk č. 362/0, občanský zákoník (dále jen „*nový občanský zákoník nebo „návrh“*). Výrazný antropocentrický charakter zdůrazňuje i důvodová zpráva k němu, s. 559. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

⁶ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola třetí. Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu. s. 57.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2652/2005.

Jde o práva absolutní, tedy práva působící proti všem, nicméně působnost občanskoprávních norem je omezena pouze na vztahy mezi osobami s rovnými postavením.^{8,9} Jiná úroveň vztahů je ponechána normám práva veřejného.

Obsah osobnostních práv lze vymezit jednak v pozitivním smyslu, jako souhrn veškerých oprávnění k užívání a disponování s těmito právy, a zároveň ve smyslu negativním, tedy jako právo vzepřít se jakýmkoliv neoprávněným zásahům do tohoto práva.¹⁰

Obsah osobnostního práva však není bez limitů. K oprávněnému zásahu do něj může vyjma omezení z vůle oprávněného subjektu dojít i v případech stanovených zákonem odůvodněných naléhavou společenskou potřebou. V souladu s ústavněprávními normami¹¹ nesmí být takové omezení nepřiměřené a musí být při něm vždy šetřeno podstaty a smyslu osobnostních práv a taková omezení nesmějí být využívána k jinému účelu, než pro který byla stanovena.

1.2. Nehmotná újma a způsoby její náhrady

Neoprávněným zásahem do osobnostních práv může dojít ke vzniku majetkové i nemajetkové újmy. Pro majetkovou újmu se v české právní terminologii užívá pojmu *škoda*.¹² Škodou se rozumí vždy *škoda skutečná* (tedy nastalé zmenšení majetku poškozeného), případně i *ušlý zisk* (zvětšení majetku, které se dalo důvodně očekávat a ke kterému nemohlo dojít z důvodu škodné události). *Nemajetkovou (nehmotnou) újmou* naproti tomu chápeme takovou újmu, kterou z povahy věci nelze vyčíslit v penězích.¹³

Obecně jsou v českém právu soukromoprávní sankce za neoprávněné zásahy do osobnostních práv upraveny v občanském zákoníku¹⁴ v části Ochrana osobnosti¹⁵.

⁸ Srov. § 2 odst. 2 občanského zákoníku.

⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola třetí. Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu. s. 62.

¹⁰ Tamtéž. Kapitola pátá. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu. s. 94.

¹¹ Srov. čl. 1 a čl. 4 odst. 4 Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; (dále jen „**Listina**“).

¹² KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné 2*. Díl Třetí: Závazkové právo. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 437.

¹³ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s.145.

¹⁴ Zákon číslo 40/1964 Sb., Občanský zákoník; (dále jen „**občanský zákoník**“).

¹⁵ §11- 16 občanského zákoníku.

V generální klauzuli § 11 jsou příkladným výčtem¹⁶ uvedeny hodnoty, na jejichž ochranu má každý jednotlivec právo. Jsou jimi život a zdraví, občanská čest a lidská důstojnost, soukromí, jména a projevy osobní povahy.

§ 13 odst. 1 k těmto hodnotám přiděluje zvláštní prostředky soudní ochrany, kterými jsou *žaloba zdržovací*, *žaloba odstraňovací* a *žaloba satisfakční*. S ohledem na tematické zaměření této práce je však nutné se přesvědčit, zda toto ustanovení je ve vztahu k prostředkům ochrany osobnosti, resp. ke způsobené nehmotné újmě vyčerpávající. V současném právním řádu tomu tak není. Zaměříme-li se totiž na *zásahy do tělesné integrity*, jakožto jedné ze složek osobnostního práva, zjistíme, že v této oblasti dochází k určité dvoj kolejnosti. Náhrada újmy na zdraví, dle zákonné dikce- *škody na zdraví*, je totiž vyčleněna z obecné ochrany z osobnostních práv a připojena jako podsložka náhrady běžné majetkové škody upravené v části šesté občanského zákoníku.¹⁷

Nároky z náhrady škody na zdraví tvoří jednorázové odškodnění bolestí poškozeného (*bolestné*), náhrada za ztížení společenského uplatnění, jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením, náhrada ztráty na výdělku, náhrada za ztrátu důchodu, náklady na výživu pozůstalým při usmrcení, náhrada účelných nákladů spojených s léčením, náhrada nákladů spojených s pohřbem¹⁸.

Z tohoto výčtu nároků však pouze bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a jednorázové odškodnění pozůstalým představují nároky plynoucí z nehmotné újmy. Zbývající nároky jsou újmy majetkové, vzniklé ovšem zásahem do práva nemajetkového.

1.3. Subjekty

Osobami obdařenými osobnostními právy jsou všechny lidské bytosti, a to od narození až do smrti. Je obecně uznáváno, že každá lidská bytost je osobnost a zároveň,

¹⁶ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 24. října 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

¹⁷ Srov. § 444 a n. občanského zákoníku.

¹⁸ Srov. § 444 až § 449 občanského zákoníku.

že pouze lidská bytost je osobnost.¹⁹ Tyto teze vyplývají zejména z interpretace ustanovení mezinárodních smluv a Listiny základních práv a svobod²⁰

K zásahu do hodnot nemajetkové povahy může samozřejmě dojít i u osob právnických²¹, nicméně tyto hodnoty nespádají pod kategorii osobnostních práv, která slouží výlučně k ochraně práv lidských bytostí.²²

1.4. Zdravotnické spory

O konkrétních subjektech oprávněných ze zásahů do nehmotných práv bude ještě pojednáno v rámci jednotlivých kategorií nároků, nicméně nyní bych ještě ráda pro účely dalšího textu definovala několikero dalších pojmů.

Pojmem *zdravotnické spory* obsaženým v titulu této práce rozumím *občanskoprávní spory mezi pacienty a zdravotnickými zařízeními* a v tomto smyslu bude pojem dále používán.

Pod pojmem *pacient* chápeme osobu, které je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení, tak jak je tento pojem užíván Zákonem o péči o zdraví lidu^{23 24} a Úmluvou o lidských právech a biomedicíně.²⁵

Zdravotnické zařízení je chápáno ve smyslu § 11 a § 12 zákona o péči o zdraví lidu jakožto *stát, obec, fyzická nebo právní osoba oprávněná poskytovat zdravotní péči prostřednictvím zdravotnických pracovníků*, tedy jako „určitý celek tvořený hmotnými, osobními i nehmotnými složkami, který je ve smyslu právních předpisů způsobilý k výkonu zdravotní péče“²⁶.

¹⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola čtvrtá. Subjekty všeobecného osobnostního práva. s. 72.

²⁰ Srov. Čl. 6 Listiny, věta první: „Každý má právo na život“; čl. 10 odst. 1. Listiny: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“; čl. 10, odst. 2 Listiny: „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“

²¹ Srov. např. § 19 odst. 2 občanského zákoníku.

²² KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola čtvrtá. Subjekty všeobecného osobnostního práva. s. 74.

²³ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu; (dále jen „**Zákon o péči o zdraví lidu**“)

²⁴ Zákon o péči o zdraví lidu zároveň používá ve stejném smyslu i pojem „*nemocný*“, srov. § 17, 18, 20, 23, 24.

²⁵ Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s. (dále jen „**Úmluva o biomedicíně**“).

²⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s.17.

Jak již bylo poznamenáno na začátku této práce, vztah práva a medicíny prodělal v posledních dvaceti letech veliký přerod a vývoj. V době ne tolik dávné bychom pod zde definovaným pojmem zdravotnický spor neměli příliš co zkoumat, neboť jednoduše takové spory takřka neexistovaly. Tento vývoj je dán mimo jiné také přeměnou vztahu mezi dvěma výše jmenovanými subjekty. Ještě do 1. poloviny minulého století, byl, jak poznamenává Mach²⁷, vztah lékaře a pacienta vztahem přísně autoritářským ze strany lékaře. Obvyklí byli tzv. *rodinní lékaři*, kteří byli uznávanými odborníky, a jejich slovo bylo „svaté“. Ačkoliv nebyly známy instituty informovaného souhlasu či práva na poučení a lékařův postup nikdo nebyl s to rozporovat, přístup lékaře k pacientovi byl údajně provázen mnohem větší mírou komunikace, než na jakou jsme zvyklí ze současnosti. Již tehdy existovala možnost zvolit si svého lékaře, nicméně je nutné chápat, že volba lékaře byla závislá na finančních prostředcích pacienta.²⁸ I z důvodů nesnadné dostupnosti léčby si medicína uchovávala charakter „umění“ srozumitelného jen zasvěcencům, a proto žaloby na lékaře nebyly vůbec časté.

Se změnou režimu po roce 1948 došlo i k systémovým změnám ve zdravotnictví. Vytvořením spádových oblastí došlo k zániku práva svobodné volby lékaře i institutu rodinných lékařů. Zákon o péči o zdraví lidu účinný od roku 1966 sice zakotvil právo nemocného i členů jeho rodiny na informace²⁹, nicméně tehdejší skutečná praxe, spojená s odosobněním socialistického zdravotnictví, je celkem výstižně nazývána „*medicínou mlčení*“³⁰. Politické důvody a obavy z následků, které by případné podání žaloby zejména v tzv. období normalizace mohlo mít, vedly k tomu, že v občanskoprávní soudní praxi téměř nedocházelo k řešení sporů z ochrany osobnosti, vyjma urážek na cti, případně tiskových sporů.³¹

Po roce 1989 bylo zdravotnictví i právo vystaveno západním vlivům, došlo k podpisu významných mezinárodních dohod majících dopad na práva pacientů³² i

²⁷ MACH, Jan. *Medicína a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. VI.

²⁸ Tamtéž. s. 11-12.

²⁹ Srov. § 23 zákona o péči o zdraví lidu.

³⁰ MACH, Jan. *Medicína a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 12.

³¹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola druhá. Stručná charakteristika a vývoj úpravy všeobecného osobnostního práva. s. 39.

³² Úmluva o právech dítěte, publikována pod č. 104/1991 Sb. m. s. (dále jen „**Úmluva o právech dítěte**“); Úmluva o biomedicině.

k přijetí některých dílčích změn v rámci české legislativy³³. *Paternalistický přístup*³⁴ se postupně mění na vztah *partnerský*, respektive *klientský*³⁵. V souvislosti s tím vzrůstají i oprávněná očekávání pacientů a přirozeně dochází i ke vzniku sporů se zdravotnickými zařízeními.

³³ Srov. do současnosti více než dvě desítky novel zákona o péči o zdraví lidu; dále zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních; zákon č.48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

³⁴ DOLEŽAL, Tomáš; DOLEŽAL, Adam. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 15.

³⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s. 22.

2. Ochrana osobnosti a peněžitě zadostiučinění

Ochrana osobnostních práv člověka představuje poměrně široký okruh oprávnění, z nichž nároky plynoucí ze zdravotnických sporů představují jen určitou část. V hierarchii právních norem jsou osobnostní práva nejvýše zakotvena v mnoha mezinárodních dokumentech, přijatých v souvislosti s rozvojem ochrany lidských práv po druhé světové válce, jmenujme např. Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv³⁶, Úmluvu o právech dítěte či Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³⁷. Z nedávné současnosti má vztah k osobnostním právům a medicíně největší význam Úmluva o biomedicíně.

V rámci českých předpisů má nezastupitelný význam zakotvení některých osobnostních práv v ústavním pořádku, konkrétně v Listině. Mezi nejvýznamnější z nich patří čl. 6 (*právo na život*), čl. 7 (*nedotknutelnost osoby a jejího soukromí*), čl. 8 (*právo na osobní svobodu*), čl. 10 (*právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života*) a čl. 31 (*právo na ochranu zdraví*) Listiny. Tyto ústavněprávní principy jsou konkretizovány v ustanoveních občanského zákoníku. Obecná úprava ochrany osobnosti je pak v rámci vztahů poskytování zdravotní péče doplněna další, speciální úpravou, zejména zákonem o péči o zdraví lidu, v souladu s nímž je třeba též postupovat, aby nedošlo k zásahu do osobnostních práv.

Generální klauzule ochrany osobnosti v § 11 občanského zákoníku stanoví, že: „*Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.*“ Toto ustanovení představuje zakotvení tzv. *všeobecného osobnostního práva* v občanském zákoníku. Vyplývá z něj, že okruh jednotlivých dílčích práv spadajících pod všeobecné osobnostní právo je neuzavřený³⁸, což umožňuje praxi pružně reagovat na konkrétní nepředvídatelné zásahy³⁹.

³⁶ Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Publikována pod č. 209/1992 Sb. m. s. (dále jen „*Evropská úmluva o lidských právech*“).

³⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976, č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

³⁸ Srov. znění § 11- „zejména“.

³⁹ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 24. října 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

Ochranu osobnostních práv ovšem nezajistí jen dikce zákona, moderní demokratický právní stát chrání osoby taktéž účinným vynucováním právních sankcí, jejichž neodvratitelnost slouží jako účinný nástroj dodržování práva.⁴⁰

Předpokladem vzniku sankce za zásah do osobnostního práva je *neoprávněné porušení či ohrožení práva na ochranu osobnosti*, tedy existence zásahu do osobnostního práva, *neoprávněnost takového zásahu a příčinná souvislost mezi nimi*.

V následujícím textu této podkapitoly se budu zabývat podmínkami vzniku sankce za nemajetkovou újmu způsobenou neoprávněným zásahem do osobnostního práva, odpovědnými subjekty a jednotlivými prostředky ochrany osobnosti.

Nezbytnou podmínkou zásahu je jeho *objektivní schopnost vyvolat újmu*. Tímto postulátem se vyjadřuje zásada adekvátnosti, tedy principu, dle kterého se ochrana neposkytuje proti jednání, které není s to porušit či ohrozit osobnostní právo. Tato způsobnost se ovšem posuzuje objektivně, tedy vylučuje, aby se domnělý zásah posuzoval pouze na základě jeho subjektivního vnímání určitou osobou.⁴¹ Meze ochrany jsou tak závislé na vývoji vnímání osobnostního práva společností, respektive soudem při posuzování zásahu. Vnitřní prožívání zásahu jednotlivcem naopak v současném právním řádu pro vznik nároku na ochranu osobnosti není relevantní.

Ochrana osobnosti se uplatní pouze v případech zásahů, které jsou *neoprávněné*, tedy takových zásahů, které se protíví právnímu řádu. Jde tedy o objektivní hodnocení zásahu, na rozdíl od zavinění, které představuje subjektivní posouzení. K neoprávněnému zásahu může dojít jakýmkoliv způsobem- ústně, písemně (sdělení informace, která podléhá lékařskému tajemství cizím osobám), určitým jednáním, chováním (neposkytnutí péče *lege artis*), ale i opomenutím určitého chování (nesplněním zákonem stanovených povinností)⁴². Pro posouzení neoprávněnosti zásahu je způsob zásahu bezpředmětný (jde o objektivní kategorii), povaha zásahu se však může promítnout do výběru sankce (formy přiměřeného zadostiučinění) a případně její výše.

⁴⁰ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle §13 a 14 OZ. s. 143.

⁴¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. října 2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2004, sp. zn. 30 Cdo 179/2004.

⁴² Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 24. října 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

Neoprávněnost zásahu však může být v některých případech vyloučena. Jde o situace, kdy objektivně vzato sice dojde k zásahu v rozporu s právem, ale současně zde působí jiné okolnosti, které neoprávněnost takového zásahu vylučují. Jde tedy vlastně o posouzení dvou (více) vzájemně si konkurujících zájmů a hodnot, které je nutno k závěru o neoprávněnosti zásahu porovnat.

Jednou z takovýchto okolností je v souladu s klasickou zásadou *volenti non fit iniuria*, svolení osoby, do jejíž osobnosti bylo zasaženo. Explicitně je takové svolení v občanském zákoníku v souvislosti s ochranou osobnosti zakotveno u písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a zvukových záznamů týkajících se fyzických osob nebo projevů osobní povahy⁴³. V souvislosti se zdravotnickými spory má však ještě zásadnější význam než výše uvedené ustanovení, samotné svolení se zásahem do fyzické integrity- svolení se zákrokem, v medicínskoprávní terminologii označované jako *informovaný souhlas*⁴⁴. O problematice informovaného souhlasu bude více pojednáno níže v souvislosti s jednotlivými zásahy do osobnostního práva⁴⁵.

Svolení se zásahem do integrity má však dle právní teorie své limity dané veřejným zájmem na ochraně určitých hodnot. Tento postoj se promítá do postulátu, že svolení osoby vylučuje neoprávněnost zásahu do osobnosti, pouze jde-li o svolení se zásahem do takové hodnoty, se kterou může osoba platně disponovat⁴⁶. Ačkoliv lze s tímto výrokem polemizovat, jde o většinově uznávaný princip zakotvený v právní úpravě⁴⁷. V souvislosti s poskytováním zdravotnických služeb je tento princip diskutován zejména u otázky eutanázie.

Zásah nemůže být považován za neoprávněný ani v případech, kdy je jinou právní normou (nikoliv ovšem nižší právní síly) dovolen.⁴⁸ Tzv. *zákonnou licenci* je

⁴³ § 12 odst. 1 občanského zákoníku

⁴⁴ Srov. Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech; zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon; zákon č.123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a změně některých zákonů. Zákon o péči o zdraví lidu naproti tomu používá pouze pojem „*poučení a souhlas nemocného*“ (srov. § 23).

⁴⁵ Viz str. 22 této práce.

⁴⁶ Viz např. NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ČR, a. s., 2010. Kapitola X. Okolnosti vylučující protiprávnost. S. 276

⁴⁷ Srov. např. § 30 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona (dále jen „*trestní zákon*“): „*S výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení podle odstavce 1 považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.*“

⁴⁸ KNAPE, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 156.

v souvislosti s osobnostními právy nejen zákonné svolení k užití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků nebo obrazových a zvukových záznamů k účelům úředním na základě zákona nebo účelům vědeckým, uměleckým či zpravodajským. Velmi podstatným zákonným omezením osobnostních práv je v souvislosti se zdravotnickou problematikou například převzetí do ústavní péče bez souhlasu nemocného⁴⁹ nebo provedení vyšetřovacích nebo léčebných úkonů ve stanovených případech⁵⁰.

Další možnou okolností, jež vylučuje protiprávnost zásahu, je skutečnost, že k zásahu došlo v rámci výkonu jiného práva stanoveného zákonem nebo při plnění povinnosti vyplývající ze zákona.

Třetí a poslední podmínkou vzniku odpovědnosti za zásah do osobnosti je existence *příčinné souvislosti* mezi neoprávněným zásahem objektivně schopným způsobit újmu v nemajetkové sféře a vznikem takové újmy. V české právní teorii je příčinná souvislost považována za objektivní kategorii, která není šířeji definována zákonem. Posouzení její existence je na vůli soudu, nejde o otázku právní. Má-li porušení právní povinnosti za následek podle obecných zkušeností a obvyklého průběhu věcí vznik škody (újmy), má se takové porušení za zásah v příčinné souvislosti se vznikem škody. V souvislosti se zdravotnickými spory z oblasti zásahů do zdraví je však třeba poznamenat, že prokazování příčinné souvislosti zde má svá specifika, daná zejména obtížností předvídatelnosti reakce konkrétního lidského organismu na předepsanou léčbu. Přístupující faktory jako je genetika, skryté vady organismu či životní prostředí pacienta mohou způsobit, že určení příčiny vývoje a vzniku újmy není vůbec jednoznačnou záležitostí.⁵¹ Naproti tomu však právní teorie i praxe tvrdí, že „*existence příčinné souvislosti musí být vždy bezpečně prokázána*“⁵², pouhá domněnka či pravděpodobná příčina dostačující nejsou. Požadavek „stoprocentní“ prokazatelnosti příčinné souvislosti klade příliš velké břemeno na poškozeného, na což již poukázal i Ústavní soud.^{53,54} Příčinnou souvislost však na druhou stranu nelze dle konstantní

⁴⁹ § 24 odst. 4 zákona o péči o zdraví lidu.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Nehledě na chybějící či špatně vedenou zdravotnickou dokumentaci.

⁵² KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné 2. Díl Třetí: Závazkové právo*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. Hlava XXVI. Prevence škod a odpovědnost za škody. s. 446.

⁵³ Srov. Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08: „*Závěry nalézacího soudu stran „stoprocentního“ prokázání příčinné souvislosti se jeví Ústavnímu soudu jako nereálné neboť nedosažitelné a neudržitelné. Určovat v lékařských postupech jednoduchý vztah příčiny a následku*

judikatury „vykloučovat jen z toho důvodu, že protiprávní jednání škůdce dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní (duševní) stav poškozeného“⁵⁵.

Na rozdíl od odpovědnosti za majetkovou škodu vzniklou zásahem do osobnostních práv, která se napravuje v režimu náhrady škody dle § 420 a následujících občanského zákoníku, je vznik nemajetkové újmy založen na *objektivním principu*. Znamená to, že jak existence úmyslu či nedbalosti na straně původce zásahu, tak samotné uvědomění si neoprávněnosti zásahu je pro vznik nároku irelevantní, což teorie odůvodňuje tím, že vzniklá újma je pro postiženou osobu stejně závažná bez ohledu na to, zda byl zásah způsoben zaviněně či nikoliv⁵⁶. Existence zavinění je však jedním z faktorů, které mají vliv na posuzování druhu a výše přiměřeného zadostiučinění, o čemž bude pojednání později.

Odpovědnost za zásah do osobnostních práv lze přičítat jak fyzickým, tak právnickým osobám. Z výše uvedeného objektivního pojetí vzniku občanskoprávní sankce za zásah vyplývá, že subjektivní okolnosti na straně původce zásahu, jako je nejen zavinění (psychické okolnosti), ale i rozumové a volní schopnosti, nehrají při vzniku odpovědnosti roli.⁵⁷ Na základě analogie s § 420 občanského zákoníku (ve spojitosti s § 853 občanského zákoníku) navíc právníčkou i fyzickou osobu postihuje i odpovědnost za zásahy způsobené osobou použitou k realizaci činnosti právnícké či fyzické osoby. Pouze ve výjimečných případech tzv. *excesů*, tedy vybočení z rámce činnosti právnícké či fyzické osoby, pro jejíž realizaci byla osoba použita, bude „použitá“ osoba sama odpovědná. V oblasti zdravotnictví tedy ve sporech z ochrany osobnosti typicky půjde o odpovědnost zdravotnického zařízení, nikoliv jednotlivce-lékaře.

je samo o sobě velmi obtížné (...). O to obtížnější je to v případě opomenutí, kdy lékař nezvolí postup, který na základě soudobých a dostupných znalostí lékařství zvolit mohl a měl. Prokázat, že právě a pouze toto opomenutí tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je v podstatě nemožné. V důsledku toho je výrazně oslabeno postavení poškozeného“.

⁵⁴ HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis*. Zdravotnické právo a bioetika. 2011, č. 1. s. 36-60. Dostupný z <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3> .

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.

⁵⁶ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 165.

⁵⁷ Žalovaným tak může být jak nezletilý, tak osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům-zastoupení ovšem zákonným zástupcem či opatrovníkem.

Vymezili jsme si podmínky vzniku sankce za zásah do osobnostních práv a nyní nám zbývá objasnit druhy a povahu prostředků ochrany osobnosti. Pomineme-li *svépomoc a ochranu poskytovanou orgánem státní správy*⁵⁸, zbývají nám prostředky ochrany poskytované soudem. Může jít jednak o činnost soudů před zahájením řízení, tedy *prétorské smírčí řízení* dle § 67 až 69 občanského soudního řádu, dále o *předběžné opatření* dle § 74 občanského soudního řádu či o jednotlivé druhy žalob, zejména např. *žalobu na určení*, že bylo zasaženo do osobnostního práva, která však nepodléhá povinnosti prokazovat naléhavý právní zájem dle § 80 písm. c) občanského soudního řádu. Zapomenout nesmíme také na nároky z náhrady škody.⁵⁹

Právní úprava ochrany osobnosti však obsahuje vlastní, speciální petitorní ochranu zakotvenou v § 13. Obsahuje tři nejvýznamnější samostatné prostředky nápravy zásahu, které lze použít jak jednotlivě, tak ve vzájemné kombinaci. Skutečnost, že je tento výčet pouze demonstrativní⁶⁰, potvrzuje, že lze užít i jiné než výše zmíněné prostředky ochrany.

Ustanovení § 13 odst. 1 stanoví, že: „*Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.*“

Tyto nároky mají v soudním procesu obvykle podobu následujících třech klasických typů žalob:

- nárok na upuštění od neoprávněných zásahů - *žaloba zdržovací* (negatorní);
- nárok na odstranění následků takových zásahů- *žaloba odstraňovací*; a
- nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění - *žaloba satisfakční*.

Každý z těchto prostředků má svoji specifickou povahu a funkci. Jejich různorodost má zaručit dostatečně účinnou a komplexní ochranu vůči odlišným typům zásahů do osobnosti, a má tak představovat vyjádření zvláštního zájmu státu na důkladné ochraně osobnostních statků⁶¹.

⁵⁸ Srov. § 5 a 6 občanského zákoníku.

⁵⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jirí aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle §13 a 14 OZ. s. 143 -149.

⁶⁰ Srov. § 13 občanského zákoníku, slovo „*zejména*“.

⁶¹ Srov. Usnesení ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

Podmínkou využití *zdržovacího nároku* je dle právní teorie⁶² to, že neoprávněný zásah do osobnostního práva stále trvá, případně, že hrozí jeho budoucí opakování. Tam, kde již žádné nebezpečí, ani jeho opakování nehrozí, a šlo pouze o jednorázový zásah, tedy z povahy tohoto institutu vyplývá, že pro jeho využití není místo.

Prevenční funkci tohoto prostředku dovodila i soudní praxe: „*Tím tento občanskoprávní prostředek, který směřuje k tomu, aby žalovaný upustil od neoprávněného zásahu, a tak bylo zabráněno újmě na osobnosti fyzické osoby, nabývá výrazně preventivního charakteru.*“⁶³

Ve zdravotnických sporech by šlo o této žalobě uvažovat v případě neoprávněného zasahování do práva na soukromí, zásahů do práva k podobizně, neoprávněného zveřejňování lékařského tajemství a podobně. Nejobvyklejší druhy zdravotnických sporů, které se týkají zásahů do tělesné integrity, však vzhledem ke své definitivní povaze pomocí tohoto institutu napravovány nebudou.

Druhým zákonem jmenovaným prostředkem speciální soudní ochrany osobnosti je *nárok odstraňovací*. Podstatou nároku je obnovení stavu, který tu byl před zásahem. Pro jeho uplatnění je tedy nezbytné, aby následek konkrétního zásahu stále trval (ačkoliv zásah samotný již mohl skončit) a povaha následku umožňovala jeho odstranění.⁶⁴ Restituční povaha tohoto nároku nebude mít v případě zdravotnických sporů ze stejných důvodů jako u výše uvedeného nároku valné uplatnění.

V zákoně posledně jmenovaným, v současnosti však nejhojněji využívaným prostředkem ochrany osobnosti, je *nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění*. Podmínkou přiznání přiměřeného zadostiučinění je pouze vznik nemajetkové újmy. Jde o subjektivní právo a nárok, kterému je soud povinen vyhovět, jsou-li splněny zákonné podmínky pro jeho přiznání.⁶⁵

Současná právní úprava staví na primární pozici *zadostiučinění morálního*. Je tomu tak z ideologických důvodů, za kterých do dnešní doby stále platný občanský zákoník vznikl a o nichž ještě bude pojednáno později.

⁶² KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 176-177.

⁶³ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. dubna 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

⁶⁴ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 178.

⁶⁵ Tamtéž. s. 179.

§ 13 odst. 1 byl novelou občanského zákoníku č. 87/1990 Sb. doplněn o odstavec druhý ve znění: „*Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.*“

Z výše uvedeného vyplývá, že zadostiučinění v penězích je *de lege lata* až sekundárním prostředkem satisfakce. Může-li tedy vzniklá újma být odčiněna zadostiučiněním morálním, nelze přistoupit k udělení peněžité náhrady.

Přiznání jak morální, tak relutární satisfakce musí vyhovovat ústavnímu principu proporcionality, což zákon explicitně stanoví dikcí, že satisfakce má být „*přiměřená*“. K otázce přiměřenosti morálního zadostiučinění se opakovaně vyjádřil Nejvyšší soud⁶⁶, když stanovil, že soud má při úvaze o přiměřenosti morální satisfakce vycházet především z „*celkové povahy i z jednotlivých okolností konkrétního případu (musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři ohlasu a k vlivu vzniklé nemajetkové újmy na postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod.)*.“

Soud se při přiznávání formy morální satisfakce řídí především žalobním petitem, petit tedy musí vždy znít na konkrétní formu morálního zadostiučinění. Shledá-li soud navrženou formu s ohledem na výše uvedená kritéria, ke kterým má přihlížet, nepřiměřenou, návrh bude zamítnut.⁶⁷ K posuzování přiměřenosti omluvy je vhodné poznamenat, že soudní praxe se ohlíží i na to, že „*přiměřeným zadostiučiněním podle § 13 odst. 1 obč. zák. nemůže být omluva pronášena za takových okolností, že teprve z ní se určitá část veřejnosti dozví o zásahu do osobnostních práv fyzické osoby, o němž by se jinak nedozvěděla, a jenž by tedy do té doby ani nemohl vážnost postižené fyzické osoby v očích dané části veřejnosti snížit*“.^{68,69}

Jak již bylo řečeno, v případě, že se zadostiučinění dle § 13 odst. 1 občanského zákoníku nejeví dostačujícím, a to zejména proto, že byla ve značné míře snížena

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2006, sp. zn. 30 Cdo 2019/2006; obdobně viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2384/2006 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2008, sp. zn. 194/2008.

⁶⁷ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 183.

⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. dubna 1997, sp. zn. 23 C/97.

⁶⁹ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva. s. 102.

důstojnost nebo vážnost osoby ve společnosti, může se poškozený domáhat peněžité náhrady újmy dle § 13 odst. 2 občanského zákoníku.

Nejzásadnějším rysem nároku na poskytnutí peněžitého plnění z titulu nemajetkové újmy je právě jeho *satisfakční* funkce, kterou musíme vyzdvihnout, zejména srovnáváme-li tento nárok s plněním poskytnutým z titulu náhrady škody. Na rozdíl od náhrady škody, totiž nejde o reparaci vzniklého stavu, neboť nastalá nemajetková újma ze své povahy není nahraditelná pomocí majetku, který zásahem ušel (pomocí peněz), protože k žádnému zásahu do majetku nedošlo. Relutární náhrada však umožňuje postižené osobě, aby si opatřila „náhradní požitky“⁷⁰, tedy aby užila poskytnutých peněz ke zmírnění či zhojení vzniklé újmy dle vlastní vůle.

S ohledem na výši přiznaného zadostiučinění může mít peněžité zadostiučinění i funkci *preventivní*, jakožto podnět k respektování osobnostních práv a vyvarování se zásahů do nich. Blíže se o této funkci ještě zmíním v souvislosti s podrobným rozbořem výše peněžitého zadostiučinění.⁷¹ Jak již bylo zmíněno, podmínkou přiznání zadostiučinění v penězích je okolnost, že samotné morální zadostiučinění se nejví v konkrétním případě postačujícím. Soudní praxe dovodila, že „*při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy (§ 13 odst. 2 OZ) musí mít soud vždy spolehlivě prokázáno, že tu jsou okolnosti dokládající, že v konkrétním případě nestačí zadostiučinění podle § 13 odst. 1 OZ, zejména z hlediska povahy neoprávněného zásahu a způsobu jeho provedení, z hlediska intenzity trvání (např. opakovaný neoprávněný zásah [...]), rozsahu i ohlasu nepříznivých následků, které vznikly žalobci vzhledem k jeho postavení v rodině, ve společnosti, v podnikání.*“⁷² Jinak řečeno, peněžitou satisfakci nelze používat k „*vyvažování a zmírňování běžné či jen krátkodobě působící újmy na osobnosti fyzické osoby*“.⁷³ Na druhou stranu Ústavní soud ve svém nálezu judikoval, že tam, kde „*primární způsob zadostiučinění je v době rozhodování soudu již natolik*

⁷⁰ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 183.

⁷¹ Viz str. 36 až 39 této práce.

⁷² KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 184.

⁷³ JEHLÍČKA, Oldřich aj. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 126.

*oslaben, že svým způsobem pozbývá své funkce, je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finanční.*⁷⁴

Druhou, nikoliv však nezbytně nutnou podmínkou peněžité satisfakce je, že neoprávněným zásahem došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře. Jde tedy o takový nepříznivý zásah do důstojnosti či vážnosti, že jej poškozená osoba vzhledem k jeho intenzitě, rozsahu, trvání nebo veřejnému ohlasu ve společnosti (v rodině, na pracovišti, v podnikání atp.) pocítuje jako závažnou újmu, resp. z objektivního hlediska by každý z nás za daných okolností takovou újmu za závažnou považoval.⁷⁵

Tato podmínka, ovšem, nemá povahu *conditio sine qua non*, což vyplývá jednak z jazykového výkladu § 13 odst. 2 občanského zákoníku s ohledem na výraz „zejména“, jenž poukazuje na demonstrativní výčet, ale také již z bohaté judikatury. Jak konstatoval Nejvyšší soud: „Z ustanovení § 13 odst. 2 obč. zák. je třeba dovodit, že soudu nebrání nic v tom, aby při své úvaze o přiznání zadostiučinění v penězích přihlédl i k jiným aspektům případu, které jsou svým významem a vahou srovnatelné s jinak demonstrativně uvedeným předpokladem snížení důstojnosti fyzické osoby, resp. její vážnosti ve společnosti ve značné míře (který tak není jediným předpokladem, při jehož splnění lze postižené fyzické osobě přisoudit právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle citovaného ustanovení).“⁷⁶ Explicitní závěr o demonstrativnosti ustanovení § 13 odst. 2 můžeme nalézt i v judikátu Krajského soudu v Ostravě⁷⁷, který stanovil, že podmínky pro přiznání peněžitého zadostiučinění „jsou splněny ve všech případech neoprávněných zásahů do osobnostních práv, kdy se nejví postačujícím zadostiučinění podle §13 odst.1) obč. zákoníku.“

Morální i peněžité zadostiučinění může být přiznáno zároveň, což vyplývá z jazykového výkladu 2. odstavce § 13 (srov. „též“) a je taktéž ustáleno v soudní praxi, kde se má za to, že v některých případech teprve přiznáním obojího zadostiučinění může dojít k adekvátní nápravě.

⁷⁴ NÁLEZ Ústavního soudu ze dne 31. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

⁷⁵ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 185.

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2739/2007.

⁷⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

2.1. Jednotlivé předměty ochrany osobnosti ve zdravotnických sporech

Dříve než přistoupím k popisu vývoje výše přiznávaného peněžitého zadostiučinění ve zdravotnických sporech z ochrany osobnosti, ráda bych se zaměřila na popis jednotlivých hodnot osobnosti, do kterých může zdravotnické zařízení svým neoprávněným postupem zasáhnout, a tím tedy také vymezila okruh sporů, které se v této oblasti mohou vyskytnout a vyskytují.

Ochrana práv pacienta představuje v dnešní době poměrně široký katalog práv zakotvených jak v národní, tak mezinárodní úpravě, opírajících se jak o postupný rozvoj lidských práv v průběhu minulého století, tak o paralelně probíhající rozvoj a přeměnu koncepce vztahu lékaře a pacienta do současné podoby „partnerského“ vztahu. V následujících odstavcích se pokusím tato „patientská“ práva představit v rámci jednotlivých hodnot chráněných osobnostními právy.

2.1.1. Právo na tělesnou integritu

Je nesporné, že základní hodnotou, základním právem člověka, od kterého se odvíjí veškerá právní úprava i hierarchie dalších hodnot, je právo na život.⁷⁸ Právo na ochranu lidského života zákonnou formou je zakotveno v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv⁷⁹, jeho ochrana je zakotvena jak v popředí naší Listiny⁸⁰, tak občanského zákoníku⁸¹.

Jakožto integrální součást práva na život je v české právní teorii chápáno právo na zdraví.⁸² Ačkoliv vzhledem k ochraně zdraví Listina ve svém článku 31 stanoví, že: „Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“, nemůžeme právo na zdraví redukovat na poskytování zdravotní péče ze systému veřejného zdravotního pojištění. Jak podotýká profesorka Císařová, jde „především o právo člověka nebýt pouhým objektem péče státu či jiného orgánu o své zdraví“.⁸³

⁷⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s. 13.

⁷⁹ Srov. čl. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: „Právo každého na život je chráněno zákonem.“

⁸⁰ Srov. čl. 6 Listiny.

⁸¹ Srov. čl. 11 občanského zákoníku.

⁸² CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s. 14.

⁸³ Tamtéž. s. 14.

Imateriální hodnoty života, zdraví, a tím implicitně i lidského těla, tvoří předmět práva souhrnně označovaného jako *právo na tělesnou integritu a její nedotknutelnost*. Jak již bylo uvedeno výše, osobnost každého člověka je tvořena jednotou morální a tělesné složky. Proto je i tělesná integrita chráněna všeobecným osobnostním právem jak v ústavní rovině (čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1, čl. 31 Listiny), tak v rovině práva občanského v ustanovení § 11 a n. občanského zákoníku, kde je právo na ochranu života a zdraví výslovně uvedeno jako součást práva na ochranu osobnosti.

Pokud jde o obsah pojmu zdraví, právní teorie uvádí⁸⁴, že sem je třeba zahrnovat jak zdraví fyzické, tak psychické. Tomu odpovídá i současná soudní praxe, jež odškodňuje i psychické útrapy způsobené zásahem v rámci žalob na ochranu osobnosti⁸⁵. V poměrně úžeji vymezeném smyslu je újma na psychice odškodňována v rámci náhrady škody na zdraví, o níž bude pojednáno níže. Ochrana těla jako takového se týká jak těla před narozením (za podmínky, že dojde k narození živého dítěte), tak v určitém smyslu i těla po smrti fyzické osoby.⁸⁶

Jako každé subjektivní právo, má i právo na tělesnou integritu své pozitivní a negativní vymezení. V pozitivním smyslu se jím zajišťuje právo užívání a disponování s vlastní integritou, v negativním smyslu jde o právo zákazu zasahování do integrity druhými osobami. Toto právo působí vůči všem osobám s rovným postavením ve smyslu § 2 odst. 2 občanského zákoníku, tedy i vůči všem provozovatelům zdravotnických zařízení.⁸⁷

Subjektivní právo k tělesné integritě však není bez limitů; jak pozitivní, tak negativní složka může být omezena, což je však v demokratické společnosti možné jen v zákonem přesně stanovených případech v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných.⁸⁸

Povinnosti strpět některé zásahy do tělesné složky osobnosti, které z těchto zákonných omezení pramení, jsou obzvláště patrné právě v oblasti zdravotnictví. Typicky půjde o zdravotnické úkony v souvislosti se soudním či správním řízením, jako

⁸⁴ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola devátá. Právo na tělesnou integritu. s. 205.

⁸⁵ Srov. Nález Pléna Ústavního soudu, ze dne 4. května 2005, sp. zn. 16/04.

⁸⁶ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola devátá. Právo na tělesnou integritu. s. 207.

⁸⁷ Tamtéž. s. 207.

⁸⁸ Srov. Čl. 26 Úmluvy o biomedicině.

je povinnost podrobit se odběru krve (§ 114 odst. 2 trestního řádu⁸⁹, § 127 odst. 3 občanského soudního řádu⁹⁰), povinné očkování (§ 108 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., zákona ochrany veřejného zdraví), ochranné léčení, zadržovací detence (§ 351 a n. trestního řádu), převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče (§ 191a a n. občanského soudního řádu) a další. Zásahy do tělesné integrity s těmito postupy spojené nemohou být považovány za neoprávněné, pokud jsou provedeny v souladu se zákonem stanovenými podmínkami. V případě, že by došlo k jejich překročení, půjde o zásah do osobnostního práva, kterým vznikne nárok na jeho nápravu.

Pomineme-li nyní oblast limitů dispozičního práva, základní zásadou, která v rámci vztahu mezi zdravotnickým zařízením a pacientem platí, je, že zdravotní péče je poskytována na základě *svobodného a informovaného souhlasu pacienta*⁹¹. Ze spojení této zásady spolu s výše uvedeným tedy jednoznačně plyne, že jakýkoliv zásah do tělesné integrity nespádající pod některé zákonem povolené zásahy do integrity z důvodu veřejného zájmu, u kterého nebyl poskytnut informovaný souhlas, musí být v rozporu se zákonem.⁹² Tento závěr podporuje i rozsáhlá soudní judikatura, za všechny alespoň rozhodnutí Nejvyššího soudu konstatující, že není důvodné omezovat posouzení věci pouze na to, zda uvedený nedůvodný operační zákrok zanechal či nezanechal u žalobkyně konkrétní zdravotní následky, ale „*pro účely výkladu ustanovení § 13 odst. 2 o. z. je nutno uvážit, že bez vědomí pacienta uskutečněný a požadavky lékařské vědy neodůvodněný operační zákrok u fyzické osoby, resp. takový zákrok provedený dokonce omylem, bude mít vždy znaky neoprávněného a ve většině případů současně též i velmi závažného zásahu do práva na ochranu osobnosti takové osoby, která má nezadatelné právo na ochranu fyzické integrity, a to bez ohledu na případně skutečně nastalé zdravotní následky zásahu.*“⁹³

Vzhledem k závažnosti těchto důsledků považuji za důvodné zastavit se u detailnějšího popisu toho, co je vlastně informovaným souhlasem chápáno. Informovaným souhlasem obvykle rozumíme dvě propojené části:

- právo/povinnost poučení o zákroku; a

⁸⁹ Zákon č. 141/1961, trestní řád (dále jen „*trestní řád*“).

⁹⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „*občanský soudní řád*“).

⁹¹ Srov. § 23 odst. 2 Zákona o péči o zdraví lidu a čl. 5 Úmluvy o biomedicíně.

⁹² KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola devátá. Právo na tělesnou integritu. s. 225.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

- právo souhlasu či odmítnutí zákroku.

Náležitosti poučení o zákroku, které jsou stanoveny Úmluvou o biomedicíně v čl. 5, jsou považovány za garanci svobodného rozhodnutí pacienta a při jejich nesplnění, je souhlas neplatný.⁹⁴ Poučení o zákroku musí být poskytnuto před zákrokem, řádně, a v jeho rámci musí být pacient poučen o účelu a povaze zákroku, a o jeho důsledcích, rizicích i případných alternativách zákroku. Otázka rozsahu poučení v praxi činí zřejmě největší problém a je následně zdrojem častých soudních sporů. Národní, ani mezinárodní předpisy totiž přesně nestanoví výčet informací, které je potřeba v každém případě poskytnout, neboť ty jsou vždy závislé nejen na konkrétních okolnostech případu, ale i jednotlivci. Musí jít o poskytnutí takových pravdivých informací a v takové formě, aby se byl na jejich základě pacient schopen svobodně rozhodnout o léčbě. Lékař si proto musí na poučení vymezit dostatek času, poučení nesmí být podávané během příprav k zákroku a bezpochyby čím složitější zákrok má být proveden, tím delší čas na rozmyšlenou je třeba pacientovi ponechat. Poučení je též zapotřebí přizpůsobit psychice nemocného, jeho intelektuálním schopnostem a věku, zejména je lékař povinen vyvarovat se příliš odborných medicínských výrazů. Otázka poučení o rizicích je taktéž velmi sporným bodem, neboť není jasno, do jaké míry pravděpodobnosti je nutno jednotlivá rizika zmiňovat.⁹⁵ Podle Doležala je obecně uznáváno, že čím naléhavější je zákrok pro zachování života či zdraví pacienta, tím méně je nutné pacienta poučovat o všech rizicích a naopak⁹⁶.

Pokud jde o formu poskytnutí souhlasu, vyjma situací, kdy zákon pro některé zvláštní případy stanoví písemnou formu⁹⁷, může být souhlas poskytován v souladu s obecnými pravidly vzniku právních úkonů ústně, písemně, či konkludentně. Běžným konkludentním souhlasem ve zdravotnictví je nastavení předloktí pro vpich injekce či otevření úst pro podrobení se zubařskému zákroku.⁹⁸ Jak však upozorňuje Mach⁹⁹ s poukazem na německou judikaturu, ani precizně připravený písemný souhlas nestačí k posouzení souhlasu jako platně uděleného v situaci, kdy lékař s pacientem vůbec

⁹⁴ DOLEŽAL, Tomáš; DOLEŽAL, Adam. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde Praha. a. s., 2007. s. 23.

⁹⁵ Tamtéž. s. 24-25.

⁹⁶ Tamtéž. s. 25.

⁹⁷ Například § 26, § 27 až 27e zákona o péči o zdraví lidu, § 7 transplantačního zákona nebo § 4 a § 7 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství, v platném znění.

⁹⁸ ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš. *Podmínky a forma informovaného souhlasu*. Právní fórum. 2007, č. 9. s. 28.

⁹⁹ MACH, Jan. *Medicína a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 21.

nekomunikoval, a pacient tak byl připraven o možnost klást lékaři otázky, a tím pádem o možnost se svobodně rozhodnout na základě úplných informací.

Svobodným rozhodnutím o vlastní integritě je i přání nebýt informován o vlastním zdravotním stavu (tzv. *právo pacienta nevědět*). Ač toto právo není zakotveno v české právní úpravě, vyplývá z mezinárodních předpisů¹⁰⁰ i ze zásady respektu ke svobodným rozhodnutím o vlastním těle. Pokud by však pacientova nevědomost o vlastním zdravotním stavu mohla být rizikem pro třetí osoby (např. v případě onemocnění vážnou přenosnou chorobou), převažuje veřejný zájem na tom, aby pacient informován byl¹⁰¹. Podobně, je-li zákrok spojen se značnými riziky nepříznivých následků pro pacienta.¹⁰²

V případě, že nedojde k pacientovu souhlasu s léčbou, je povinností zdravotnického zařízení vyžádat si o tomto úkonu písemné prohlášení (tzv. *revers*)¹⁰³, jakožto písemný důkaz (jehož podepsání však není možno vynucovat). Pacientovým právem je taktéž možnost udělený souhlas odvolat; v případech zákroků, jejichž povaha je však nezvratitelná a jejich přerušení by znamenalo vážné poškození zdraví či života však logicky pouze do okamžiku zahájení zákroku (lékařův postup by jinak mohl být považován za *non lege artis*, viz níže).

V souvislosti se zásahy do tělesné integrity vzniká na straně zdravotnického zařízení vyjma poučovací povinnosti další, neméně významná povinnost. S vývojem lékařské vědy, objasněním příčiny chorob a nalezením a ustálením postupů, jak je léčit, ztratila medicína charakter „umění“ ovládaného jen hrstkou zasvěcenců¹⁰⁴ a vzrostlo i očekávání pacientů, že podstupovaný zákrok bude v souladu s těmito postupy.¹⁰⁵ Odtud byl už jen krok k zakotvení tohoto legitimního očekávání do právních norem a ke stanovení odpovědnosti lékařů za prováděné postupy. Právem vyžadovaný standard,

¹⁰⁰ Srov. čl. 10 Úmluvy o biomedicíně.

¹⁰¹ Srov. čl. 26 Úmluvy o biomedicíně.

¹⁰² KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola devátá. Právo na tělesnou integritu. s. 222.

¹⁰³ Viz § 23 odst. 2 Zákona o péči o zdraví lidu.

¹⁰⁴ „Čím váženější a pro život užitečnější je lékařské povolání, tím svobodnější musí být pro ty, kteří je vykonávají. Sluší se také, aby lékaři měli určité výsady při užívání svého umění, nesmějí být k ničemu nuceni, nic se jim nesmí nařizovat, vždyť jde o činnost posvátnou, jejichž učiteli byli bohové a jež je předmětem snažení moudrých mužů; nesmí být otrocky podrobena zákonu, nesmí být ovlivněno strachem ze soudu a jeho trestem“ - Lúkianos, 2. stol. n. l., soudní řeč „Vyděděný“, česky ve sbírce „Pravdivé výmysly“, Odeon, Praha 1983, použito z publikace CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ, O. a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s. 8.

¹⁰⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. s. 7-8.

v souladu se kterým jsou lékaři povinni při poskytování zdravotní péče postupovat, je v právní teorii označován pojmem *lex artis*. Ač, jak poznamenává Mach¹⁰⁶, se tento termín stává pomalu slangovým, na jeho přesné interpretaci a obsahu zatím nebyla dosažena shoda, což se projevuje zejména jak v každodenní zdravotnické praxi, tak v následných zdravotnických sporech. V článku 4 Úmluvy o biomedicíně je postup dle *lege artis* vyjádřen jako povinnost provádět jakékoliv zákroky v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, *v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy*. Zákon o péči o zdraví lidu v ustanovení § 11 odst. 1 popisuje řádný postup zdravotníků jako *postup v souladu s dostupnými poznatky lékařské vědy*. Zdravotnické zařízení je tedy při poskytování zdravotnické péče vázáno jak právními, tak mimoprávními profesními předpisy. Postup v rozporu s takovými pravidly je potom porušením právních předpisů a takový zásah do tělesné integrity neoprávněný. Pacientovi tedy vzniká nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do osobnostních práv.¹⁰⁷

K vymezení pojmu *lex artis* se odvážil Nejvyšší soud v trestní věci sp. zn. 7 Tdo 219/2005¹⁰⁸, když konstatoval: „*Za porušení "lege artis" se považuje, pokud lékař při výkonu svého povolání nedodrží rámec pravidel vědy a medicínských způsobů a to v mezích daných rozsahem svých úkolů podle pracovního zařazení i konkrétních podmínek a objektivních možností. Chyba v diagnóze sama o sobě ještě nemusí mít charakter nedbalosti ani jednání "non lege artis". Může tomu tak být v případě, je-li nesprávná diagnóza důsledkem závažného porušení postupů pro její určování, například v případě bezdůvodného nevyužití dostupných diagnostických metod. Postup lékaře je ovšem vždy nutno hodnotit tzv. "ex ante", tj. na základě informací, které měl lékař v době rozhodování k dispozici.*“. Jak se uvádí v rozsudku Krajského soudu v Brně, pobočka Zlín¹⁰⁹, potvrzeného Nejvyšším soudem, není důvodu ze stejných hledisek neposuzovat postup *lege artis* i ve sféře občanskoprávních vztahů.

V souvislosti se shora rozebíraným informovaným souhlasem je třeba jen doplnit, že každý zákrok provedený bez řádně poskytnutého souhlasu a poučení je nutno

¹⁰⁶ MACH, Jan. *Medicína a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 54.

¹⁰⁷ DOLEŽAL, Tomáš; DOLEŽAL, Adam. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 36.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.

¹⁰⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka Zlín, č. j. 60 Co 174/2006.

považovat za non lege artis, neboť jeho poskytnutí je ze zákona vyplývající nutnou podmínkou oprávněnosti zásahu do lidské integrity.

2.1.2. Právo na osobní svobodu

Osobní svoboda je dle čl. 8 Listiny zaručena každé osobě od narození až do smrti. Přestože občanský zákoník právo na osobní svobodu ve svém (demonstrativním) výčtu hodnot chráněných v rámci všeobecného osobnostního práva v § 11 neuvádí, patří osobní svoboda bezpochyby mezi nejvýznamnější osobnostní práva. Jak se zmiňuje v právní teorii¹¹⁰, je zapotřebí osobní svobodu chápat jako volnost jednat v mezích právního řádu, jež zahrnuje jak nedotknutelnost osobní svobody, tak svobody pohybu, pobytu i volby zaměstnání aj. Realizace tohoto práva naráží na některé zákonné meze zakotvené v právním řádu z důvodu veřejného zájmu také v souvislosti se službami poskytovanými zdravotnickými zařízeními. Zřejmě nejzávažnějším případem, ve kterém se projevuje veřejný zájem na léčení, izolaci, ale také na bezpečí a zdraví nemocného, je převzetí nemocného do ústavní zdravotní péče bez jeho souhlasu. Takovéto opatření podléhá souhlasu soudu v rámci ústavněprávně daných časových limitů¹¹¹. Rozhodnutí o převzetí do péče činí zásadně lékař; a to v případech daných § 23 odst. 4 zákona o péči o zdraví lidu: a) jde-li o nemoci stanovené zvláštním předpisem, u nichž lze uložit povinné léčení, b) jestliže osoba jevící známky duševní choroby nebo intoxikace ohrožuje sebe nebo své okolí, anebo c) není-li možné vzhledem ke zdravotnímu stavu nemocného vyžádat si jeho souhlas a jde o neodkladné výkony nutné k záchraně života či zdraví, d) jde-li o nosiče choroboplodných zárodků některých onemocnění¹¹². V případě, že by došlo k převzetí do zdravotní péče bez souhlasu jedince za jiných než výše uvedených podmínek, nebo v rozporu s těmito podmínkami, bude takové omezení považováno za zásah do osobnostních práv hodný nápravy. V tomto kontextu považuji za významné zmínit alespoň nálezy Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 639/2000, který praví, že: „Z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti vyplývá zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví; proto při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech určité

¹¹⁰ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola desátá. Právo na osobní svobodu. s. 275.

¹¹¹ Viz čl. 8 odst. 6 Listiny.

¹¹² Srov. § 53 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

*medicínské výkony či vyšetření provést i bez výslovného souhlasu občana (pacienta), je nutné šetřit podstatu této svobody a postupovat s maximální zdrženlivostí. Diagnóza není více než právo.*¹¹³

2.1.3. Právo na čest a důstojnost

Čest a důstojnost představují velice významné osobnostní hodnoty, jejichž ochrana je výslovně zakotvena v §11 občanského zákoníku a článku 10 Listiny.

Pokud jde o obsah práva na čest, je pozoruhodné, jak poznamenává právní teorie¹¹⁴, že jeho obsah se vyčerpává zejména v negativním smyslu, tedy subjektivním právem bránit se proti neoprávněným zásahům. Vzhledem k tomu, že občanskoprávní ochrana je poskytována „jen proti takovým jednáním, která jsou objektivně způsobilá přivodit újmu na osobnosti subjektu práva tím, že snižují jeho čest u jiných lidí a tím ohrožují vážnost jeho postavení a uplatnění ve společnosti“¹¹⁵, není zásahem do práva na čest např. urážka, kterou nemohla slyšet třetí osoba či jakýkoliv jiný zásah objektivně nezpůsobilý čest jakkoliv ohrozit. Rozsah tohoto práva není po dobu života neměnný a liší se u jednotlivců v závislosti na jejich postavení, věku, povolání apod.

Ačkoliv zásahy do tohoto práva jsou spojovány zejména s nepravdivými tvrzeními učiněnými v médiích, i ve zdravotnických sporech si lze představit situace, kdy do práva cti bude zasaženo. Mohlo by jít například o neoprávněné rozšiřování difamujících tvrzení o pacientovi. Pomineme-li otázku porušení lékařského tajemství, bylo by takové jednání navíc bez ohledu na pravdivost či nepravdivost tvrzených informací zásahem do práva na soukromí a zároveň do práva na čest.

Zásah do práva na čest a důstojnost a do práva na soukromí tak byl dovozen Krajským soudem v Praze a následně potvrzen Nejvyšším soudem¹¹⁶ v případě nemajetkové újmy vzniklé nepravdivým sdělením zdravotnického zařízení žalobkyni, že je nakažena virem HIV (ke kterému došlo na základě záměny vzorků). Konkrétně zásah do práva na čest Nejvyšší soud odůvodnil tak, že „*bez ohledu na požadavek prevence (v zásadě) smrtelné nemoci AIDS lze současně říci, že předpoklad partnerské věrnosti, stejně jako odpovědnosti jednotlivce v rámci jeho sexuálních aktivit, je pro většinu*

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

¹¹⁴ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola třináctá. Právo na čest a důstojnost. s. 310

¹¹⁵ Tamtéž. s. 309.

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze ze dne 27. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008.

populace dosud stále uznávaným (byť v praktickém životě zhusta porušovaným) morálním imperativem. Tato skutečnost proto do značné míry u části společnosti evokuje (a to i mnohdy bez ohledu na vlastní „zásadovost“ při osobním naplňování zmíněných postulátů) v podstatě značně nepříznivé soudy vztahující se k osobám, které jsou diagnostikovány jako HIV pozitivní, neboť je u nich paušálně (a mnohdy nedůvodně) předpokládán nevázaný a neodpovědný způsob sexuálního života, včetně porušování partnerské věrnosti, případně vůbec pokleslý způsob osobního života.¹¹⁷

Naproti tomu zásahy do důstojnosti nebudou v rámci zdravotnických sporů ničím neobvyklým, a to zejména ve spojitosti s neoprávněnými zásahy do tělesné integrity, případně neoprávněným omezením osobní svobody.¹¹⁸

2.1.4. Právo na soukromí

Právo na soukromí je v právní teorii typicky definováno jako „právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda, popř. v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným (pozitivní složka práva) a zároveň se bránit (vzepřít) proti neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob a s rovným právním postavením (negativní složka práva)“¹¹⁹. Tento přístup se však již v dnešní době, zejména s ohledem na judikaturu Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, považuje za částečně překonaný.

Původní výklad pojmu právo na soukromí je odrazem konstrukce občanského zákoníku¹²⁰ a nereflektuje výklad tohoto pojmu v souvislosti s čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Odhlížíme přitom od skutečnosti, že výše uvedený výklad je spíše tautologií než vysvětlením pojmu soukromí, neboť i Evropský soud pro lidská práva ve věci *Niemitz proti Německu*¹²¹ v této souvislosti konstatoval, že

¹¹⁷ Srovnej k tomu odůvodnění Nejvyšším soudem zrušeného rozsudku Vrchního soudu ze dne 25. března 2008, sp. zn. 1 Co 391/2007-59, konkrétně závěr Vrchního soudu, dle kterého nedošlo k zásahu do cti a důstojnosti žalobkyně, „protože jde o chorobu šířenou mimo jiné pohlavním stykem“. K tomu dovolací soud uvedl, že „pohlavní styk je normální součástí života fyzické osoby a nelze proto bez dalšího v dané věci dovozovat zásah do práva na čest a důstojnost jen z toho, že jde o chorobu šířenou mimo jiné pohlavním stykem“.

¹¹⁸ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2011, sp. zn. 30 Cdo 2819/2009

¹¹⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola patnáctá. Právo na osobní soukromí. s. 335.

¹²⁰ Právo na soukromí bylo do občanského zákoníku výslovně začleněno mezi ostatní dílčí osobnostní práva až novelou občanského zákoníku v roce 1991.

¹²¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 1992 ve věci *Niemitz proti Německu*.

„soud nepokládá za možné ani nutné pokusit se o vyčerpávající definici pojmu „soukromý život“. Podstatné je ovšem to, co konstatoval hned následně tedy, že by bylo „příliš restriktivní limitovat tento pojem na „vnitřní kruh“, v němž může jedinec žít svůj vlastní osobní život podle svých představ, a úplně z něho vyloučit svět nezahrnutý do tohoto kruhu. Respektování soukromého života musí rovněž zahrnovat do určité míry i právo vytvářet a rozvíjet vztahy s ostatními lidskými bytostmi“. Ústavní soud ve své judikatuře navazuje na toto pojetí soukromí, když zdůrazňuje, že „součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, když součástí rodinného života jsou nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy (např. vyživovací povinnost). Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů.“¹²²

Co ovšem zůstává neměnné, je doktrinální zakotvení práva na soukromí jakožto široce vymezeného či dokonce základního práva vůči ostatním dílčím právům na ochranu osobnosti.¹²³ Zásah do některého z těchto jednotlivých práv (jako např. práva na tělesnou integritu, práva na důstojnost a čest) je totiž obvykle zároveň i zásahem do práva na soukromí.

Tato povaha práva na soukromí se výrazně projevuje právě v zdravotnických sporech, kdy jedním zásahem (typicky např. zákrokem non lege artis) může být porušeno více osobnostních práv (např. právo na tělesnou integritu, právo na čest a důstojnost, právo na soukromí). V tomto kontextu je velice významné zdůraznit, že jedním takovým zákrokem může být navíc zasaženo do práva na ochranu soukromí více osob. Jde zejména o porušení práva pozůstalých na soukromý a rodinný život s usmrčenou osobou. Toto právo dnes již standardně uznáváno, přičemž soudní praxe většinou vychází z názoru judikovaného Krajským soudem v Ostravě¹²⁴, dle kterého platí, že „jestliže mezi fyzickými osobami existují sociální, morální, citové a kulturní vztahy vytvořené v rámci jejich soukromého a rodinného života, může porušením práva na život jedné z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z těchto osob. Právo na soukromí totiž zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2000, sp. zn. II ÚS. 517/99.

¹²³ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola devátá. Právo na tělesnou integritu. s. 335.

¹²⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. C 52/96.

osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Protiprávní narušení těchto vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.“ Okruh osob, které se mohou porušení svého práva na soukromý a rodinný život s usmrceným domáhat není nijak zákonem omezen (na rozdíl od práva na přiznání jednorázového odškodného za usmrcení v rámci náhrady škody na zdraví¹²⁵), blízkost osob a existence výše uvedených vazeb je tedy na posouzení soudu.

Jako výborný příklad této plurality, jak na straně zasažených hodnot, tak na straně poškozených, může posloužit, letošní, ke dni dokončení této práce nepravomocný, rozsudek Krajského soudu v Brně¹²⁶, kterým se konstatuje, že nátlakem lékaře záchranné služby na rodičku (která porodila doma), aby se se svým zcela zdravým novorozencem okamžitě podrobila převozu záchrannou službou do nemocnice k vyšetření, došlo na straně žalobkyně (matky) jednak k zásahu do práva na soukromý a rodinný život, k zásahu do rodičovských práv, k zásahu do práva na obydlí, do práva na osobní svobodu a zároveň k zásahu do práva na zdraví žalobce (dítěte), u nějž došlo k prochlazení během nuceného převozu do nemocnice za mrazivé únorové noci.

2.1.5. Zásahy do jiných práv

Výše uvedenými hodnotami samozřejmě právo na ochranu osobnosti není vyčerpáno, neboť jak již bylo několikrát zopakováno, všeobecné osobnostní právo nemá omezený výčet hodnot, které zahrnuje. Příkladný výčet § 11 občanského zákoníku obsahuje nad hodnoty zde výše rozebrané dále právo na jméno či právo k projevům osobní povahy. Zásahy do těchto hodnot nebudou v rámci zdravotnických sporů tolik časté, a proto se jejich popisu nebudu věnovat.

Ráda bych ovšem ještě v souvislosti s demonstrativním výčtem hodnot uvedla, že v systému komplementární úpravy ochrany osobnosti lze existenci některých ve výčtu § 11 občanského zákoníku neuvedených hodnot vyčíst i z jiných pramenů než je občanský zákoník nebo Listina. Jak uvádí Krajský soud v Brně v rozsudku k mediálně známé kauze záměny novorozenců¹²⁷, může takovým právem být i *právo rodičů zvolit jméno dítěti*. Soud zde uvedl: „Rovněž došlo v důsledku neoprávněného zásahu žalované do osobnostních práv žalobců dle § 11 a násl. obč. zák. k porušení práva na

¹²⁵ Srov. § 444 odst. 3 občanského zákoníku.

¹²⁶ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. srpna 2011, sp. zn. 24 C 3/2011. Dostupný na <http://www.llp.cz/files/file/k%20tiskovk%C3%A1m/Rozsudek.pdf>

¹²⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. ledna 2009, sp. zn. 24 C 36/2008.

jméno dětí a k tomu korespondujícího osobnostního práva rodičů zvolit jméno dětí a zvoleným jménem dítě i oslovovat. K tomu nutno konstatovat, že demonstrativní výčet osobnostních práv v § 11 obč. zák. takové právo rodiči sice výslovně nezakotvuje, nicméně v systému komplementární právní úpravy ochrany osobnosti je nutno jej dovodit z § 38 odst. 3 zák. o rodině. Žalobci v rámci svých tvrzení uvedli, že obě děti jsou i po návratu do biologických rodin oslovovány tak, jak byly zvyklé, a v matrice mají zapsána nově jména dvě. Žalovanou nebyla tato skutečnost zpochybňována a i soud považuje za zcela logické a nevyžadující dokazování (§ 121 o. s. ř.), že je v zájmu dětí jména neměnit.“¹²⁸

2.2. Peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu

2.2.1. Vývoj

Prvním právním předpisem, jenž platil pro oblast civilního práva v českých zemích nově vzniklého Československa od roku 1918, byl Všeobecný občanský zákoník¹²⁹ recipovaný z bývalého Rakouska - Uherska. Návrh připravovaného nového kodexu z roku 1939 nebyl z očividných důvodů přijat, a to ani po válce. Socialistické zákonodárství zplodilo dva kodexy, občanský zákoník z roku 1950¹³⁰ a z roku 1964, který v podobě upravené po revoluci desítkami novel platí dodnes.

Je důležité zdůraznit, že ačkoliv často chápeme poválečné socialistické zákonodárství obecně jako krok zpět v právním vývoji, nelze v případě osobnostních práv říci, že by byla úroveň ochrany v socialistických kodexech nižší, než jakou poskytoval Všeobecný občanský zákoník. Tento kodex sice v § 16 zakotvil, že „každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva, a je tudíž osobou.“, avšak výslovné ochrany se z dílčích osobnostních práv v předválečné úpravě dostávalo jen právu na jméno, právu k vlastní podobizně (v rámci zákona č. 218/1926 o právu autorském), právu k dopisům, deníkům a jiným písemnostem osobní povahy. Nároky ze zásahu do osobnostních práv však byly skryty v rámci odpovědnosti za škodu. Peněžité nároky se však týkaly s jednou výjimkou pouze majetkové újmy způsobené zásahem- jak u

¹²⁸ K obdobným závěrům dochází Krajský soud v Brně i ve výše zmiňované kauze nuceného převozu rodičky s dítětem do nemocnice (sp. zn. 24 C 3/2011), když v rámci komplementární ochrany osobnostních práv dovozuje i ochranu rodičovských práv, konkrétně práva rodičů zastupovat nezletilé dítě (srov. str. 30 rozsudku).

¹²⁹ Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský. (dále je „*Všeobecný občanský zákoník*“).

¹³⁰ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

poškození na osobní svobodě (§ 1329) či na cti (§ 1330). Jediné peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu, a to způsobenou *poškozením na těle*, existovalo ve formě *bolestného*, jehož výše byla, pokud bylo nárokováno, stanovena přiměřeně okolnostem.¹³¹ K čistě psychickým bolestem soudní praxe při určení bolestného nepřihlížela.¹³² Jak k prvorepublikové úpravě uvádí Wagnerová¹³³, tehdejší doktrína nebyla nakloněna uznávání nároků na náhradu imateriální škody způsobené na osobnostních právech na základě přesvědčení, že práva vztahující se k osobě nemohou být považována za práva majetková, ačkoliv je škoda na nich vyjádřena v penězích. Zákonná kasuistika ve vztahu k imateriální škodě byla ale doplněna judikaturou nejvyšších instancí, která vytvořila pravidlo, že *"pokud se to se zřetelem na okolnosti případu srovnává se slušností, může poškozený žádat peněžité zadostiučinění i za svou nemateriální újmu"*. Šlo tedy o soudcovské dotváření práva.

Občanský zákoník z roku 1950 upravoval pouze některá práva, která řadíme do všeobecného osobnostního práva. Šlo konkrétně o právo na jméno fyzické osoby a právo na označení právnické osoby. Práva k podobizně a osobním písemnostem byla chráněna tehdy platným zákonem autorským (zákon č. 115/1953 Sb.). V rámci odpovědnosti za škodu byla v případě ublížení na zdraví vyjma rent stanovena povinnost k náhradě *přiměřeného bolestného a odškodnění za zohyždění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného*¹³⁴.

Až občanský zákoník z roku 1964 zakotvil všeobecné osobnostní právo v samostatné rubrice Ochrana osobnosti a zahrnul jednotlivá dílčí oprávnění do svého systému ochrany. Vyjma bolestného a ztížení společenského uplatnění však zákon peněžité nároky za způsobenou nemajetkovou újmu nepřiznával. Morální zadostiučinění představovalo jedinou formu satisfakce až do novely č. 87/1990 Sb. Touto novelou se ustavil až do současnosti platný stav, dle kterého připadá finanční zadostiučinění v úvahu až v případě, kdy se morální satisfakce nejeví dostačující.

¹³¹ Srov. § 1325 Všeobecného občanského zákoníku: *„Kdo někoho poškodí na těle, zaplatí náklady léčení poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek; nebo stal-li se poškozený nezpůsobilým k výdělku, i výdělek, který v budoucnosti mu ujde; a zaplatí mu kromě toho, bude-li toho žádati, i bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.“*

¹³² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu z roku 1925, sp. zn. 724/25.

¹³³ Odlišné stanovisko soudkyně Ústavního soudu Elišky Wagnerové k Nálezu ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

¹³⁴ § 355 zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku: *„Při ublížení na zdraví je škůdce povinen nahradit náklady léčení, ušlý a budoucně ucházející výdělek, jakož i přiměřené bolestné a odškodnění za zohyždění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného“.*

Ačkoliv socialistické zákonodárství nemělo v souvislosti s důkladnou ochranou osobnosti dle pozitivního práva příliš na co navazovat, došlo v Evropě po druhé světové válce k výraznému rozvoji konceptu lidských práv, a s tím i práv osobnostních, který se však do tehdejšího reálné úrovně ochrany osobnosti v dostatečné míře nepromítl. K dohánění tohoto deficitu došlo až zákonodárstvím a judikaturou po roce 1989.

2.2.2. Principy a hlediska přiznávání zadostiučinění v penězích

Občanský zákoník v druhém odstavci § 13 stanoví: „*Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.*“ Je přirozené, že obsah těchto poměrně široce, a dá se říci, vágně stanovených kritérií, musel být upřesněn soudní praxí, zejména proto, aby nedocházelo k porušování jednoho ze základních, ústavním právem chráněných, principů, a to principu rovnosti.

Článek 11 Listiny, který ve své první větě stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech, je nepochybně nutno aplikovat i na ochranu osobnosti a peněžité zadostiučinění přiznávané za zásah do osobnosti. V praxi by měla být tato zásada aplikována tak, že pro *objektivně podobné újmy budou přiznávány stejné částky*. Jak podotýká soudce Michal Ryška¹³⁵, tento závěr jasně vyplývá, i z čl. 10:301.3 Principů evropského deliktního práva¹³⁶, který stanoví, že „*při stanovení náhrady škody (včetně náhrady škody osobám s blízkým vztahem k zemřelému nebo k vážně zraněnému poškozenému) by měly být pro objektivně podobné újmy přiznávány srovnatelné částky.*“

Na druhou stranu ovšem aplikace této zásady nesmí v praxi působit proti individuálnímu posouzení jednotlivého případu vyplývajícího z výše uvedené povinnosti určit výši náhrady s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za kterých k porušení práva došlo. K nezbytnosti posouzení jednotlivostí každého případu se několikrát vyjádřil i Ústavní soud, nejvýrazněji zřejmě v případě paušální náhrady nemajetkové újmy v penězích na základě jednorázových náhrad za usmrcení osoby blízké¹³⁷, kdy uvedl, že tato úprava je „*natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby*

¹³⁵ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva. s. 36.

¹³⁶ Principles of European Tort Law, European Group on Tort Law. Dostupné z <http://www.egtl.org/>

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.“ Michal Ryška¹³⁸ v této souvislosti poukazuje na disentanční stanovisko soudců Stanislava Balíka a Miloslava Výborného¹³⁹, kteří podotkli, že takovým postupem vzniká nerovnost jak na straně poškozeného, protože náhrada nerozlišuje, zda manželství bylo harmonické, či např. dosud nepravomocně rozvedené, tak na straně škůdce, neboť stejná škoda se hradí v případě smrti způsobené z nedbalosti i úmyslně. Soud zde navíc nemá možnost moderovat výši škody směrem dolů ve vztahu ke škůdci, ani nahoru ve vztahu k poškozenému.

Výše uvedené požadavky na rozhodnutí soudu o výši peněžité náhrady za nemajetkovou újmu jsou vlastně projekcí zákonem, a také Ústavním soudem, konstantně prosazovaného *principu proporcionality*, který je zapotřebí v souvislosti s peněžitými náhradami vždy brát v potaz. Ačkoliv princip proporcionality je obvykle dovozován jako obecná zásada právní z právního řádu jako celku¹⁴⁰, v případě satisfakce za nemajetkovou újmu je tento princip výslovně zakotven ve znění § 13 občanského zákoníku, kdy poskytnuté zadostiučinění musí být *přiměřené* (na rozdíl od náhrady škody, kde tento princip explicitně zakotven není).

Doposud nejvýznamnějším rozhodnutím v souvislosti s nemajetkovou újmou a principem proporcionality je Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03, který stanoví, že „*porušením pravidla proporcionality může dojít k zásahu do ústavně zaručených práv, a to konkrétně práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).*“ Ačkoliv se v daném případě soud vyjadřoval k náhradám škody na zdraví uplatňovaných dle § 444 odst. 2 občanského zákoníku, týkají se jeho závěry ohledně kritérií, ke kterým má soud přihlídnout při stanovování výše peněžité náhrady, i na peněžité zadostiučinění z ochrany osobnosti (jakožto konkretizace požadavků z §13 odst. 2 občanského zákoníku.) Kritérii jsou:

- *závažnost způsobené škody na zdraví (zda byly zasaženy životně důležité orgány);*
- *možnost vyléčení či eliminace způsobené škody;*

¹³⁸ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva. s. 38.

¹³⁹ Odlišné stanovisko soudců Stanislava Balíka a Miloslava Výborného k nálezů Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

¹⁴⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

- *míra zavinění (nedbalosti) operátora (nakolik došlo k odchýlení od řádného postupu při operaci).*

K principu proporcionality se v podobném duchu jako výše Ústavní soud, vyjádřil i Nejvyšší soud¹⁴¹, když konkretizoval relevantní skutečnosti pro výběr satisfakce tak, že soud „*musí především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu (musí přihlédnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři ohlasu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod.)*.“

Již z výše uvedených rozhodnutí vyplývá, že ačkoliv relutární satisfakce nemá možnost opřít se o jakákoliv exaktně změřitelná kritéria či bodová hodnocení (oproti nárokům z náhrady škody na zdraví) a stanovení konkrétní výše náhrady je věcí volné úvahy soudu dle § 136 občanského soudního řádu¹⁴², nejde v žádném případě o nástroj bezbřehé soudcovské svévole. Omezení vůle soudu vyplývá jak z výše uvedených kritérií, tak z nutnosti a možnosti přezkoumatelnosti rozhodnutí, což shrnul i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí, sp. zn. 30 Cdo 2290/2007: „*Soud je zde ovšem povinen vycházet z úplně zjištěného skutkového stavu a opírat se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska. Těmi jsou především zjištěná závažnost nemajetkové újmy a ověřené okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, a to nejen okolnosti na straně samotného škůdce, ale i na straně poškozené fyzické osoby. Základem úvah podle § 136 o. s. ř. je proto seznání takových skutečností, které soudu umožní založit úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí posuzovaného případu.*“¹⁴³.

2.2.3. Účel zadostiučinění v penězích

Již z názvu peněžitého nároku z nemajetkové újmy, *zadostiučinění v penězích*, je nepochybné, co je základní funkcí tohoto plnění. Peněžítá satisfakce má poškozené osobě alespoň částečně odčinit způsobenou újmu a umožnit jí kompenzovat si vzniklou nepříjemnou událost jinými statky nebo jakýmkoliv způsobem dle její vůle. Na rozdíl

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.

¹⁴² RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy. 2009, č. 9, s. 305-308.

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. 30 Cdo 2290/2007.

od náhrady škody ovšem nejde o restituci, tedy uvedení v původní stav (*restituci naturální*) nebo peněžité nahrazení toho, co ušlo na majetku (*restituci relutární*).

Cenu lidského života nelze vyjádřit v penězích, což je možná zprofanovanou, leč pravdivou větou. Tam, kde omluva není dostačující, potom není jiného způsobu, než poskytnout poškozenému peněžní částku, která mu může pomoci zmírnit či zhojit způsobenou újmu. Socialistické dogma, založené na principech materialismu a rovnostářství, které neumožňovalo satisfakci nemajetkové újmy v penězích z důvodu nemravnosti takové satisfakce¹⁴⁴, však již za současných společenských podmínek nenajde uplatnění. Profesor Švestka v této souvislosti uvádí¹⁴⁵, že při úvahách soudu o výši peněžitého zadostiučinění nesmí převážít pocit, že by se výrazná satisfakční funkce peněz mohla ocitnout v rozporu s morálkou.

Neposkytnutí (nebo neposkytnutí dostatečné) relutární satisfakce může být v odůvodněných případech navíc chápáno jako neposkytnutí soudní ochrany právům plynoucích ze závazků České republiky z mezinárodních dohod¹⁴⁶, což dobře ilustruje případ jiné postsocialistické země, a to Litvy v kauze *Armonas*¹⁴⁷ a *Biriuk*¹⁴⁸. Žalobci zde za zásah do osobnostních práv způsobený tvrzením místního deníku o jejich údajném nakažení virem HIV obdrželi peněžitou náhradu, nicméně dle závěrů Evropského soudu pro lidská práva v nedostatečné výši, což bylo chápáno jako porušení povinností Litvy vyplývajících z Evropské úmluvy o lidských právech.

Výše uvedená *satisfakční funkce* však dle nejnovějšího přístupu judikatury a právní teorie není jedinou funkcí soudem přiznaného zadostiučinění v penězích. Ačkoliv odpovědnost za zásah do práv osobnosti má objektivní charakter, což znamená, že zavinění na straně škůdce není relevantní pro vznik této odpovědnosti, neznamená to, že by zavinění nemohlo mít význam při posuzování výše peněžité satisfakce. Tento závěr potvrzuje i judikát Ústavního soudu¹⁴⁹, který uvádí, že „vzniklá nemajetková újma na osobnosti postižené fyzické osoby je pro ni stejně závažná bez ohledu na to, jednal-li původce zásahu zaviněně či nikoliv. Subjektivní prvek zavinění má význam toliko při

¹⁴⁴ PROCHÁZKA, Radoslav. Všetkým tělám rovnako: Hmotárstvo a rovnostárstvo v socialistickom práve. In BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; Šimíček, Vojtěch aj. *Komunistické právo v Československu*. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. s. 93-120.

¹⁴⁵ ŠVESTKA, Jirí aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 184.

¹⁴⁶ Srov. Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv, čl. 34.

¹⁴⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 2008 ve věci *Armonas proti Litvě*.

¹⁴⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 2008 ve věci *Biriuk proti Litvě*.

¹⁴⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

určování výše náhrady nemajetkové újmy dle odst. 3 citovaného ustanovení (srov. dikci "k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo").“ Soud dále konstatuje: „V této souvislosti nelze pominout ani preventivní působení občanskoprávní ochrany a psychologické hledisko působení na původce neoprávněného zásahu plynoucí z možnosti přiznat za splnění zákonných podmínek i náhradu způsobené nemajetkové újmy v penězích.“

Peněžité zadostiučinění má tedy jak dle výše zmíněné judikatury, tak dle literatury^{150,151} zároveň odrazovat potenciální rušitele osobnostních práv od neoprávněných zásahů a být tak nástrojem speciální i generální prevence. Hajn¹⁵² ovšem upozorňuje na to, že mezi funkcí satisfakční a preventivní (sankční) neexistuje pouze vztah komplementarity, ale i vztah konkurence. Tyto funkce totiž nestojí pouze vedle sebe, jako v případě výše peněžitého zadostiučinění rostoucí s mírou zavinění, ale jak k tomu poznamenává Ryška¹⁵³, tato výše nesmí překročit určitý práh, za kterým by peněžité zadostiučinění stálo *exemplární civilní sankcí*, a tímto tedy faktickým bezdůvodným obohacením dotčené osoby. Zároveň se v české judikatuře přihlíží k tomu, aby nebyla uložena sankce pro škůdce likvidační¹⁵⁴.

V českém právu se totiž čistě sankční funkce peněžitého zadostiučinění, ve smyslu v jakém je tento pojem chápán v zahraniční, zejména anglosaské úpravě, neuplatní. Cílem „*punitive damages*“ (v USA) nebo „*exemplary damages*“ (ve Velké Británii) totiž není kompenzovat žalobce, nýbrž potrestat žalovaného za způsobenou újmu, a zároveň odstrašit jak žalovaného, tak třetí osoby od opakování tohoto deliktu¹⁵⁵. Tato náhrada se přičítá k běžné náhradě skutečné škody a ušlého zisku (případně nemajetkové újmy). Jak uvádí Kühn ve svém článku¹⁵⁶, podle amerického právního teoretika Richarda Posnera je sankční funkce peněžité náhrady mimo jiné efektivní zejména tam, kde je z nějakých důvodů obtížné zjistit skutečnou škodu, tedy klasicky

¹⁵⁰ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 184.

¹⁵¹ HAJN, Petr. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 7-12.

¹⁵² Tamtéž. s. 9.

¹⁵³ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva. s. 113.

¹⁵⁴ RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy. 2009, č. 9, s. 305-308.

¹⁵⁵ KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci?* Jiné právo, 23. 10. 2007. Dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.com/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html>

¹⁵⁶ Tamtéž.

v případech nemajetkové újmy¹⁵⁷. *De lege ferenda* by, dle mého názoru, bylo užitečné zakotvit možnost uložit vyšší peněžní náhradu jako sankci za odůvodněných podmínek. Takovými podmínkami by mohly být okolnosti, které stanoví aktuální návrh občanského zákoníku v § 2927¹⁵⁸, když uvádí: „*Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.*“ Jisté je, že navrhovaná úprava má obecně k sankčnímu pojetí náhrady škody (újmy) blíže než současný stav¹⁵⁹, zda však tato úprava, v případě, že bude přijata, povede skutečně k takovému působení na škůdce ve vymezených případech hodných zvláštního zřetele, záleží především na tom, jak se k takové úloze postaví soudní praxe. Vzhledem k tomu, že do doby nedávne bylo pro soudy poměrně problematické i přiznávání takové výše peněžitého zadostiučinění, aby vůbec plnila funkci satisfakce, zdá se představa, že by soudy začaly v dohledné době udělovat citelné sankce za nemajetkovou újmu, dosti nereálnou.

Ryška¹⁶⁰ v souvislosti s preventivním a sankčním účelem peněžitého zadostiučinění zmiňuje ještě další funkci, a to *výchovnou*. Je odvozena již od samotného § 1 občanského soudního řádu, který říká, že má být postupem soudu mimo jiné zajištěna i „*výchova k zachovávaní zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob*“. Tento význam soudních rozhodnutí se promítl i do usnesení Ústavního soudu¹⁶¹, v kterém se uvádí, že „*nejde pouze o hmotnou satisfakci, nýbrž především o gesto slušnosti a spravedlnosti, které nemůže žádným způsobem odčinit*

¹⁵⁷ Jako příklad Kühn uvádí v době vydání článku aktuální případ vyměněných novorozenců.

¹⁵⁸ Vládní návrh zákona č. 362/0, občanský zákoník. Dostupný na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

¹⁵⁹ Srov. § 2939 návrhu občanského zákoníku k náhradě za poškození věci: (1) *Při určení výše škody na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a zohlední se, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit.* (2) **Poškodil-li škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti, nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby.**

¹⁶⁰ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva. s. 119.

¹⁶¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

dopady tragické události nastalé v důsledku nepochopitelného a bezohledného jednání zaměstnanců stěžovatele, přičemž nelze pochybovat o tom, že tato událost zanechá v životě jí dotčených vedlejších účastníků trvalé následky, které lze stěží jakýmkoliv možným způsobem zcela odstranit.“

Postoj k peněžitému zadostiučinění vyjádřený výše uvedenou citací považuji za komplexní shrnutí současného porozumění účelu tohoto druhu satisfakce, tak jak by měl být realizován soudní praxí a chápán právní, ale i laickou veřejností.

2.2.4. Výše soudy přiznávaného zadostiučinění v penězích

Jednou z nejrozšířenějších námitek, které kolují jak mezi laickou, tak mezi nepřilíš zaslíbenou právníkou veřejností je, že systém poskytování peněžitých náhrad za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnostních práv je vzhledem k nedostatku pevně daných zákonných regulativů k posuzování výše tohoto zadostiučinění nástrojem bezbřehé soudcovské svévole¹⁶². Tomuto názoru se snažily oponovat již předchozí odstavce zaměřené na soudní praxí ustálená kritéria přiznávání peněžité satisfakce. Jaké však jsou skutečné částky přiznávány ve zdravotnických sporech v současnosti a jaké další (mimo v předchozích podkapitolách uvedené) faktory také tuto výši ovlivňují?

Vzhledem k (doposud) paralelně existujícímu systému odškodňování zásahů do zdraví v rámci náhrady škody, nebylo po roce 1990, kdy novela občanského zákoníku č. 87/1990 Sb., přinesla možnost peněžitého zadostiučinění za nemajetkovou újmu, soudní praxí ani zákonodárcem očekáváno, že by se tento institut vztahoval i na nároky z újmy na zdraví.¹⁶³

K průlomům, a zřejmě první přiznané peněžité satisfakci ve sporu se zdravotnickým zařízením došlo v roce 1996 rozsudkem Krajského soudu v Ostravě,^{164,165} který dvěma žalobcům za zásah do jejich práva na soukromí (rodinný život) způsobený úmrtím jejich matky zaviněným zdravotnickým zařízením přiznal

¹⁶² Srovnej např. článek na <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz-reflex-cz-kovar/29597/jak-se-pocita-psychicka-ujma.html> nebo na http://www.lidovky.cz/jediny-syn-zemrel-pri-operaci-mandli-rodice-dostali-620-tisic-p49-/ln_domov.asp?c=A100426_104936_ln_domov_tai

¹⁶³ Podotýkám ovšem, že samozřejmě neomezují nároky ze zdravotnických sporů jen na nároky za zásah do tělesné integrity (do zdraví), nicméně jde o nejvýraznější příklad sporů.

¹⁶⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

¹⁶⁵ Průlomovým bylo toto rozhodnutí hned dvakrát, protože jednak dovodilo již jednou zmiňované právo na zadostiučinění při zásahu do práva na rodinný a soukromý život, a za druhé poprvé přiznalo zadostiučinění v penězích.

každému zadostiučinění ve výši 50 000 Kč. Za zmínku stojí jistě i to, že žalobci se žalobou domáhali částky 500 000 Kč (i za zásah do osobnostních práv zemřelé žalobkyně), nicméně soud v rozsahu nad přiznaných 2x 50 000 Kč žalobu zamítl, jednak proto, že pozůstali nemají právo domáhat se peněžitého zadostiučinění z titulu tzv. posmrtné ochrany dle §15 občanského zákoníku¹⁶⁶, ale také proto, že tuto částku považoval za „nepřiměřenou sumu, jejíž přiznání by ve svých důsledcích vedlo k neodůvodněnému obohacení žalobců“.

Jak vyplývá i ze statistik Ministerstva spravedlnosti za roky 1995 až 1998 zpracovaných Stanislavem Kadečkou¹⁶⁷, české soudy v uvedených letech finanční satisfakci přiznávaly jen výjimečně, v pouhých 5- 10% případů. Nejčastěji to bylo ve výši do 10 000 Kč, o něco méně často v rozmezí 10 000 Kč až 50 000 Kč. Pouze v 21% z případů, kdy byla nějaká satisfakce přiznána, to byla částka vyšší než 100 000 Kč.¹⁶⁸

Je jisté, že v době o dvanáct až patnáct let později, je již situace zcela jiná, k čemuž přispěla zejména rozsáhlá, v předchozích kapitolách zmíněná judikatura. Současné statistiky již bohužel údaj o přiznaném peněžitém zadostiučinění nesledují, a proto se musíme spokojit s jednotlivými soudními rozhodnutími, jimž se dostalo dostatečné publicity.

Při zkoumání přiznaných částek vyvstává mnoho otázek, na něž neodpovídají ani statistiky, ani samotná dostupná rozhodnutí. Např. jaké procento žalob zůstane zcela zamítnuto (tedy není přiznána žádná částka), případně je přiznána pouze morální satisfakce a za jakých skutkových okolností? Jaké jsou finanční částky požadované žalobci v petitu?

Dle soudce Cepla¹⁶⁹ je v naprosté většině případů žalobcům nějaké peněžité zadostiučinění přiznáno, pokud soud dovedl existenci zásahu do nemajetkových práv.

¹⁶⁶ Neboť jde o právo osobní povahy úzce spjaté s postiženou fyzickou osobou.

¹⁶⁷ KADEČKA, Stanislav. *Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti v soudní praxi*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1999, roč. 7, č. 2, s. 179-187.

¹⁶⁸ Období 1995 1996 1997 1998

- Přiznána finanční satisfakce				
z počtu řízení ve věci	4,2%	5,5%	9,3%	10,1%
- Z toho do 10.000 Kč	17%	39%	44%	52%
- Z toho od 10.000 do 50.000 Kč	13%	18%	25%	46%

KADEČKA, Stanislav. *Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti v soudní praxi*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1999, roč. 7, č. 2, s. 179-187.

¹⁶⁹ Viz např. CEPL, Vojtěch. *Wergeld II: Kolik stojí lidský život?* Jiné právo, 19. června 2008. Dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>

Částky uplatňované žalobci jsou velice podstatným faktorem ovlivňujícím celkovou výši zadostiučinění. Jak však konstatuje Cepl, mají tyto nárokované sumy velký rozptyl. Někdy jsou tak nízké, že neumožňují soudu jakkoliv uplatnit svou diskreční pravomoc, protože soud nemůže jít nad rozsah petitem uplatňovaného nároku¹⁷⁰, někdy jsou několikanásobně vyšší (v řádech milionů). Vzhledem k tomu, že neexistují žádné podklady, o které by se v tomto dalo opřít, je těžké určit, nakolik tento faktor skutečně snižuje výši potenciálně přiznávaného zadostiučinění.

Pouhým srovnáním částek se také nedozvíme nic o tom, jaké zadostiučinění bylo již žalobci poskytnuto dobrovolně, či zda se žalobce uspokojil částečně jiným způsobem. I tyto okolnosti ovšem musí soudem uložené zadostiučinění reflektovat, jak vyplývá z rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁷¹, které uvádí: „*Při stanovení výše finanční satisfakce postižené osobě dle ust. § 13 odst. 2 o. z. je nutno náležitě přihlídnout k tomu, jaké zadostiučinění bylo již poskytnuto, a to v jaké míře a jakým způsobem. Je třeba se zabývat tím, zda ten, kdo zasáhl do osobnostních práv dotčené fyzické osoby, projevil snahu mimosoudně poskytnout určitou míru satisfakce a to ať již v peněžní formě nebo snahou o zmírnění následků zásahu, např. projevenou lítostí, součinností či účasti s poškozeným.*“ Již poskytnutou satisfakcí nemusí ovšem být jen peněžní plnění či omluva poskytnuté žalovaným, ale i satisfakce, které se dostane žalobci jinde. Příkladem takového zadostiučinění byl soudní praxí uznán i prodej příběhu o neoprávněném zásahu (výměně novorozenců v porodnici), který Krajský soud v Brně¹⁷² zhodnotil jako „*určitý postoj obou žalobců, kterým deklarují, že jsou schopni se svou nepochybně traumatizující situací naložit svépomocí částečně i ku prospěchu svému.*“ V určitém rozsahu potom soud v případě žalobců, kteří si takto své utrpení již finančně zmírnili, snížil částku peněžité satisfakce.

Zřejmě nejpodstatnější otázkou, kterou si před zkoumáním přiznaných zadostiučinění v penězích musíme ujasnit, je, jaký typ újmy, v souvislosti s jakými skutkovými okolnostmi, byl v daném případě posuzován. Jak vyplývá ze zákona i ustálené judikatury, výše zadostiučinění má odrážet povahu zásahu a veškeré relevantní okolnosti újmy, a proto nemůžeme jednoduše porovnávat veškeré rozsudky vydané

¹⁷⁰ Srov. § 153 odst. 2 zákona č. 199/1963 Sb., občanského soudního řádu.

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2006, sp. zn. 30 Cdo 1088/2005.

¹⁷² Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. ledna 2009, sp. zn. 24 C 36/2008.

v oblasti ochrany osobnosti. Je nutno srovnávat alespoň srovnatelně intenzivní zásahy do stejných nebo alespoň srovnatelných hodnot.

Právo na život v současném systému hodnot požívá největší ochrany. Zesnulá osoba, ani její pozůstalí jejím jménem však nemohou nárokovat peněžité zadostiučinění za zásah do života zemřelého. Za smrt blízké osoby však mohou peněžité nárok požadovat osoby, jimž bylo tímto zasaženo do práva na soukromí. Žalobami tohoto typu jsou uplatňovány zřejmě nejzávažnější nemajetkové újmy a částky za ně přiznávané patří v rámci zdravotnických sporů z ochrany osobnosti k těm nejvyšším. Rozsudky, ve kterých by přiznaná satisfakce za zásah do rodinného života přesáhla jeden milion korun, jsou ale skutečně velmi vzácné. Šlo např. o kauzy pod sp. zn. 24 C 15/2005; 24 C 7/2007; 24 C 42/2008 či 11 C 17/2004¹⁷³. Většinou však v těchto případech částka převýšila milion korun až v kombinaci s náhradou škody dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku.

Ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku má na částky přiznávané v rámci ochrany osobnosti velmi výrazný dopad. Na základě tohoto ustanovení jsou v zákoně vymezeným pozůstalým zemřelého v případě jeho zaviněného usmrcení jednorázově přiznávány zákonem pevně dané částky odškodného. Vzhledem k tomu, že jsou tyto částky příliš paušální pro posouzení újmy vzniklé pozůstalým za konkrétních okolností, jak dovodila soudní praxe,¹⁷⁴ je možné tuto sumu odškodného navýšit ještě přiznáním nároku z ochrany osobnosti. Vezmeme-li proto samotné částky přiznávané v režimu ochrany osobnosti, neodráží tyto „cenu“ zadostiučinění za způsobenou újmu, neboť její část je přiznávána v jiném režimu.

Jednorázové odškodné z titulu náhrady škody však má ještě další důsledek pro nároky nemajetkové újmy žalované přes ochranu osobnosti. Je jím srovnávání výše nároku z nemajetkové újmy právě s částkami jednorázového odškodného. Takové srovnání vychází z přesvědčení, že „cena života“ je stanovená částkami danými § 444 odst. 3 občanského zákoníku. (240 000 Kč manželovi, manželce, dítěti, rodiči, každé další blízké osobě žijící s usmrceným v domácnosti; 175 000 sourozenci; 85 000 rodičům nenarozeného dítěte), a proto újmy na jiných „méně významných statcích“ by

¹⁷³ RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy. 2009, č. 9, s. 305-308.

¹⁷⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

měly být odčiněny částkou nižší. Tento názor je však částí právní teorie i praxe^{175,176} důrazně zavrhován, neboť vychází z paušalizace zavrhované již zmiňovanou judikaturou Ústavního soudu, která nepředstavuje dostatečné vyjádření všech újem, které mohou nastat, a proto nemůže být vodítkem pro určování zadostiučinění za jiné zásahy (nehledě na skutečnost, že paušální částka je de facto přiznávána za zásah do práva na soukromý a rodinný život, nikoliv za zásah do života usmrceného). K nesrovnatelnosti potenciálních nároků s částkami dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku se vyjádřil i Krajský soud v Brně¹⁷⁷ v kauze záměny novorozenců. *„Ze skutkového hlediska je vzniklá nemajetková újma žalobců naprosto jedinečná, v dosavadní judikatuře soudů neřešená, je zcela jiného druhu než újma vznikající při usmrcení osoby blízké, přesto je však mimořádně intenzivní a rozsáhlá (jak již bylo uvedeno, došlo např. ke dvojí ztrátě osoby blízké, byť nikoliv definitivní) a současně nevratná (onu zmeškanou dobu počátku společného rodinného života žalobců prostým návratem zaměněných dětí do původních rodin zhojit nelze). Ani soudní znalkyně Doc. PhDr. J. K. nedokázala ze svého odborného hlediska takovou komparaci provést, když ohledně intenzity traumatu zcela pochopitelně uvedla, že se smrtí je objektivně nesrovnatelné, jedná se zcela o jiný typ traumatu.“*

Závěr o tom, že milionové zadostiučinění je stále ještě velkou výjimkou a běžně přiznávané částky jsou přiznávány „pouze“ v řádu statisíců, podporuje i jeden z mála v odborné literatuře dostupných souhrnných údajů o přiznaných zadostiučiněních v penězích, kterým je článek soudce Vojtěcha J. Cepla¹⁷⁸. Autor v něm shrnuje zadostiučinění přiznaná Krajským soudem v Praze v rozmezí let 2003 až 2008. Až na výjimku případu pod sp. zn. 6 C 82/2004, kde šlo o *„dítě poškozené při porodu do té míry, že postižení celé rodiny bude trvalé a veliké po celý jeho zbytek života“*, šlo o případy zadostiučinění za usmrcení blízké osoby¹⁷⁹. Článek¹⁸⁰ obsahuje následující přehled:

¹⁷⁵ Srov. ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. S. 183- 184.

¹⁷⁶ RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy. 2009, č. 9, s. 305-308 nebo RYŠKA, Michal. *Má být degradující paušál skutečně pravidlem?* Jiné právo, 5. března 2010. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>

¹⁷⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. ledna 2009, sp. zn. 24 C 36/2008.

¹⁷⁸ CEPL, Vojtěch. *Wergeld II: Kolik stojí lidský život?* Jiné právo, 19. června 2008. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>

¹⁷⁹ V naprosté většině případů však šlo o případy obětí dopravních nehod, nikoliv spory zdravotnické.

sp. zn. Krajského soudu v Praze	sp. zn. Vrchního soudu v Praze/Nejvyššího soudu	Přiznáno konečným rozsudkem v Kč
32 C 19/2001	1 Co 125/2003	2x150.000 rodiče, 200.000 manžel
33 C 17/2001	nebylo odvolání	50.000 manžel, 2x40.000 dětem
34 C 13/2001	1 Co 52/2004	75.000x2 manželka a dítě
36 C 28/2002	30 Cdo 1286/2005	200.000 matka, 100.000 sestra
36 C 10/2003	30 Cdo 1088/2005	75.000 a 66.000 matky, 3x25000 a 2x16000 děti
36 C 61/2004	1 Co 323/2005	2x200.000 rodiče, 100.000 sestra
36 C 82/2004	1 Co 348/2005	50.000 otec, 100.000 matka, 100.000 postižená
36 C 129/2004	odvolání zastaveno	200.000 manželka
36 C 149/2004	odvolání zastaveno	600.000 matka
36 C 18/2005	nebylo odvolání	400.000 manželka, 2x75.000 děti
36 C 38/2005	nebylo odvolání	200.000 manželka, 100.000 dcera
36 C 80/2005	1Co 164/2006	240.000 manželka, 2x100.000+150.000 děti
36 C 107/2005	nebylo odvolání	150.000 matka, 75.000 sestra
36 C 117/2005	nebylo odvolání	250.000 manžel
36 C 123/2005	nebylo odvolání	2x100.000 zletilé děti
36 C 7/2006	nebylo odvolání	150.000 manželka
36 C 23/2006	nebylo odvolání	250.000 manželka

Zároveň s přehledem těchto částek však CEPL poukazuje na známý jev, kterým je snižování částek přisouzených krajskými soudy po odvolání a rozhodnutí vrchním soudem. I přes odvahu krajských soudů ke zvýšení úrovně přiznaného zadostiučinění zůstávají hladiny přiznaných částek již několik let téměř neměnné, což je kritizováno i ze strany právní teorie¹⁸¹ i s ohledem na to, že úroveň zadostiučinění zůstává stále na mnohem nižší úrovni než ve vyspělých zemích.

¹⁸⁰ CEPL, Vojtěch. *Wergeld II: Kolik stojí lidský život?* Jiné právo, 19. června 2008. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>

¹⁸¹ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník. I. §1- 459. Komentář.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s 183- 184.

Nejkřiklavěji se ovšem nízká úroveň přiznávaných satisfakcí projevuje, srovnáme-li tyto částky s odškodným přisuzovanými v rámci náhrady škody na zdraví. Ačkoliv je oblast náhrady škody na zdraví mnohem důkladněji regulována zákonem a podzákonými normami, došlo díky kombinaci legislativně určeného odškodného a soudcovské pravomoci od těchto částek odhlédnout, k mnohem většímu rozptylu v přisouzených částkách oproti nárokům z ochrany osobnosti. Paradoxní je ovšem to, že ačkoliv principiálně jde o náhrady téže nemajetkové újmy způsobené zásahem do tělesné integrity (zdraví) a případně dalších hodnot, existuje pro tyto nároky u nás dvoukolejný systém, a zatímco v rámci jednoho z nich - ochrany osobnosti dosahují absolutně nejvyšší přiznané částky hodnoty jednoho milionu, v rámci náhrady škody jsou nejvyšší přiznané náhrady 15x vyšší¹⁸² a obecně se zde částky pohybují v mnohem vyšší hladině. I tento fakt je velice výrazně kritizován odbornou veřejností, avšak vzhledem k současnému nepřilíš rychlému tempu růstu relativní satisfakce nezbyvá než *de lege ferenda* vzhlížet k nové právní úpravě, která sjednotí tyto nároky a vyrovná propastný rozdíl mezi jejich výšemi.

¹⁸² Srov. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. června 2007, sp. zn. 7 Co 1101/2007; Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 17. dubna 2008, sp. zn. 14 Co 128/2008; Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 12. října 2007, sp. zn. 44 Co 31/2007.

3. Nemajetková újma v rámci náhrady škody na zdraví

Odpovědnost za nemajetkovou újmu způsobenou zdravotnickým zařízením, o které pojednává tato práce, spadá v rámci českého soukromého práva pod dva typy řízení- žaloby na ochranu osobnosti, o nichž bylo pojednáno v předchozí kapitole, a dále pod žaloby z odpovědnosti za škodu, o kterých bude řeč nyní.

V české civilněprávní teorii¹⁸³ i soudní praxi¹⁸⁴ se *škoda* tradičně chápe jako újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného, je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je také poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz, napravitelná. Základním principem občanského zákoníku z hlediska rozsahu náhrady škody je náhrada *skutečné škody a ušlého zisku* (§ 442 odst. 1). *Skutečnou škodou* se rozumí nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného, představuje vlastně majetkové hodnoty potřebné k uvedení v předešlý stav, popř. k vyvážení důsledků plynoucích z toho, že nedošlo k uvedení v předešlý stav. *Ušlý zisk* je vedle toho ušlý majetkový prospěch, který „*spočívá v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno - kdyby nebylo škodné události - důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věci.*“¹⁸⁵

Mimo to jsou v rámci náhrady škody již od Obecného zákoníku občanského¹⁸⁶, jakožto původně jediný institut pro jejich odčinění, reparovány zásahy do zdraví. Pomocí náhrady škody na zdraví se dle § 444 až 449 současného občanského zákoníku poskytuje *náhrada za ztrátu na výdělku* (a to náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě, resp. náhrada za ztrátu na důchodu), *náklady na výživu pozůstalým, účelné náklady spojené s léčením, přiměřené náklady spojené s pohřbem, bolestné a ztížení společenského uplatnění*, a dále *jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením*.

¹⁸³ KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné 2*. Díl Třetí: Závazkové právo. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 437- 443.

¹⁸⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/1970, ve sbírce rozhodnutí pod značkou R 55/1971.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Srov. § 1325 Obecného zákoníku občanského: „*Kdo někoho poškodí na těle, zaplatí náklady léčení poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek; nebo stal-li se poškozený nezpůsobilým k výdělku, i výdělek, který v budoucnosti mu ujde; a zaplatí mu kromě toho, bude-li toho žádati, i bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.*“

Pouze poslední tři uvedené nároky však představují újmu nehmotnou způsobenou zásahem do osobnostních práv. Ačkoliv se v českém právu *škoda* tradičně dělí na hmotnou a nehmotnou, jež se nazývá *újmou* a v rámci náhrady škody dle § 420 a n. občanského zákoníku je možno reparovat jen nároky ze škody hmotné, bolestné a ztížení společenského uplatnění představují výjimky, které jsou již tradičně přiřazeny k materiálním nárokům. I poté, co bylo v občanském zákoníku zakotveno všeobecné osobnostní právo, a i dále poté, co k němu byla připojena možnost peněžitého zadostiučinění, však bolestné a ztížení společenského uplatnění zůstalo připojeno k materiálním nárokům z náhrady škody. Tímto vznikl dualismus odškodňování nároků z nemajetkové újmy způsobené zásahem do zdraví, o jehož negativních důsledcích se ještě zmíním později¹⁸⁷.

Tzv. *bolestné* je odškodnění za „*bolest způsobenou škodou na zdraví, jejím léčením nebo odstraňováním jejích následků, za bolest se přitom považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla*“¹⁸⁸. Ztížení společenského uplatnění podzákonná úprava definuje jako „*následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví*“¹⁸⁹.

K těmto dvěma imateriálním složkám v roce 2004 novelou občanského zákoníku č. 47/2004 Sb. přibyla ještě třetí, a to jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením. Vzhledem k tomu, že toto jednorázové odškodnění představuje vlastně satisfakci za zásah do rodinného a soukromého života, týká se výše zmiňovaný dualismus také tohoto institutu.

3.1. Potenciální typy odpovědnosti zdravotnického zařízení za škodu na zdraví

Občanský zákoník rozlišuje v rámci náhrady škody mezi několika typy odpovědnostních vztahů, které se vzájemně liší svými podmínkami vzniku, případně odpovědnými subjekty, a stejně tak i odpovědnost zdravotnického zařízení za zásah do

¹⁸⁷ Viz str. 66 až 69 této práce.

¹⁸⁸ § 2 Vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále jen „Vyhláška“).

¹⁸⁹ § 3 Vyhlášky.

osobnostních práv pacienta, případně pozůstalých v případě usmrcení pacienta a způsobené nemajetkové újmy, bude spadat pod jeden z těchto typů podle konkrétních okolností vzniklého zásahu.

3.1.1. Obecná prevenční povinnost

Ustanovení § 415 občanského zákoníku stanoví, že *„každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“* Každý má dle tohoto ustanovení povinnost postupovat vzhledem ke konkrétním okolnostem tak, aby nezavdal příčinu ke vzniku škody. Použití této zásady přichází v úvahu zejména tam, kde neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje.

Tato tzv. *obecná prevenční povinnost* se přirozeně vztahuje i na zdravotnická zařízení. Poskytováním lékařské péče by přirozeně nemělo docházet k zásahům do zdraví, ale k jeho zlepšování a nápravě (vyjma vedlejších nepříznivých účinků léčby v případě, že je o nich pacient informován), avšak zanedbání prevenční povinnosti a s ní spojený vznik škody na zdraví se nemusí týkat samotné léčby, ale i okolností tohoto procesu. Nejvýraznějším soudním případem v této souvislosti je kauza pod sp. zn. 25 Cdo 253/2001¹⁹⁰. Žalobkyně zde požadovala náhradu škody na zdraví, jež jí vznikla v době její hospitalizace v psychiatrické léčebně, kdy ač byla připoutána na lůžko a pod režimem zvýšeného dohledu, podařilo se jí v době, kdy nebyla pod kontrolou, ve snaze zapálit si cigaretu vznítit lůžko a tímto utrpěla těžké popáleniny. Hlavní otázkou, kterou měl soud posoudit, bylo, zda došlo na straně zdravotnického zařízení k nedodržení režimu zvýšeného dohledu a tímto k porušení obecné povinnosti přecházet škodám. Porušení této povinnosti však soud v tom to případě nedovodil s tím, že konstatoval, že *„Vznikne-li škoda následkem jednání poškozeného pro jeho nedostatek schopnosti ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, nese poškozený za tuto škodu odpovědnost sám.“* Dovození opačného závěru by jistě přinášelo neúměrnou zátěž na provoz zdravotnického zařízení a takřka bezlimitní objektivní odpovědnost.

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2002, sp. zn. Cdo 253/2001.

3.1.2. Obecná odpovědnost za škodu

Nejčastějším typem soukromoprávní odpovědnosti, který se ve zdravotnických sporech uplatní, nejsou-li naplněny podmínky vzniku některé z odpovědností zvláštních, je obecná odpovědnost za škodu¹⁹¹. K jejímu vzniku je tradičně požadováno naplnění čtyř podmínek:

- *existence protiprávního úkonu;*
- *vznik škody na zdraví;*
- *příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a vznikem škody; a*
- *zavinění ve vztahu k vzniklé újmě.*¹⁹²

Pokud jde o povahu protiprávního úkonu, půjde v souvislosti se škodou na zdraví typicky o postup *non lege artis*, ve smyslu, v jakém byl popsán v této práci dříve. Mohlo by však jít i o porušení jakékoliv jiné povinnosti (např. výše uvedené povinnosti prevence), která bude v příčinné souvislosti se vzniklou újmou.

Pokud jde o vymezení škody, definice majetkové škody se v případě škody na zdraví neuplatní. Ačkoliv se podzákoné definice *bolestného a ztížení společenského uplatnění* o pojem škoda na zdraví opírají, je tento pojem z hlediska odpovědnosti zdravotnických pracovníků těžko definovatelný. Vyjma typických a těžko zpochybnitelných nároků, jsou tak jako škoda na zdraví žalobami uplatňovány nároky za nejrůznější výsledky, jako např. neúspěch léčby, nebo nedostavení se očekávaného zlepšení či situace, kdy operační výkon nezlepší potíže nemocného.¹⁹³

Třetím prvkem pro vznik odpovědnosti za škodu je existence příčinné souvislosti mezi protiprávním aktem a vznikem škody. O příčinné souvislosti již bylo hovořeno v souvislosti s nároky z ochrany osobnosti, kde se analogicky používá úprava náhrady škody. Ještě jednou však zopakují postulát, který se vztahuje k prokazování příčinné souvislosti u nás. Pro vznik odpovědnosti za škodu v českém právu platí, že musí být stoprocentně prokázáno, že bez daného jednání by škodlivý následek nenastal.¹⁹⁴ Ustálená judikatura k tomu stanoví: „*příčinná souvislost mezi zaviněným protiprávním jednáním žalovaného a vznikem škody na zdraví musí být bezpečně*

¹⁹¹ MACH, Jan. *Medicína a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 60.

¹⁹² Srov. § 420 odst. 1: Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti; a § 420 odst. 3: Odpovědnosti se zprostí ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.

¹⁹³ PRUDIL, Lukáš. *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*. Čtvrté doplněné vydání. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2006. s. 9.

¹⁹⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 338.

*prokázána; nestačí tu pouhá pravděpodobnost; nelze ji však vylučovat jen z toho důvodu, že protiprávní jednání škůdce dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní (duševní) stav poškozeného.*¹⁹⁵ Jak uvádí Komentář k občanskému zákoníku¹⁹⁶, zejména u škod na zdraví totiž platí, že tzv. působení na vadný základ nevylučuje příčinnou souvislost. V souvislosti se zdravotnickými spory je významná i zásada uplatňovaná dlouholetou judikaturou Nejvyššího soudu,¹⁹⁷ dle které „*příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za něž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (...) odpovídá.*“¹⁹⁸

Poslední prvek obecné odpovědnosti za škodu je poměrně zásadním. Jde totiž o *zavinění*, tedy vnitřní psychický vztah odpovědného subjektu k protiprávnímu úkonu a jeho následku. Tímto prvkem se odpovědnost obecná liší jak od odpovědnosti za zásah do osobnostního práva, ale i od některých speciálních typů odpovědnosti, o kterých se zmíním později. Z výkladu textu § 420 odst. 3 občanského zákoníku vyplývá, že zavinění se presumuje.¹⁹⁹ V praxi toto znamená, že je na žalovaném, aby prokázal, že vznik škody nezavinil. Z hlediska vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu je nerozhodné, jakou formou zavinění ke škodě došlo, zda úmyslně či z nedbalosti. Toto odlišení může nalézt své uplatnění až při posuzování výše náhrady škody. Zavinění je však velmi významným prvkem, srovnáme-li nároky z náhrady škody na zdraví s nároky ze zásahu do osobnostních práv. V později uvedeném režimu se totiž prvek zavinění pro vznik odpovědnosti neuplatní. Je-li možné nemajetkovou újmu spočívající v zásahu do zdraví uplatnit jak v režimu náhrady škody, tak ochrany osobnosti, je tedy pro žalobce teoreticky výhodnější uplatnit nárok v rámci ochrany osobnosti, neboť zdravotnické zařízení se zde odpovědnosti nezproští důkazem o tom, že k újmě došlo nezaviněně.

¹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90 (ve sbírce Soudních rozhodnutí pod zn. Rc 21/92).

¹⁹⁶ ŠVESTKA, Jirí aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 184.

¹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76.

¹⁹⁸ Případy tzv. *nepřímé příčinnosti* (posttraumatické stresové poruchy příbuzných usmrčených osob apod. je tak nutno uplatnit v režimu ochrany osobnosti dle § 11 a n.) Více viz např. HRÁDEK, Jirí. *Koexistence náhrady škody s poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za zásah do osobnostních práv fyzické osoby*. Jurisprudence. 2010, roč. 19, č. 6, s. 20-26.

¹⁹⁹ Srov. „*Odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.*“

Jak již bylo také uvedeno u ochrany osobnosti (kde se užívá analogie), § 420 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že: *„škoda je způsobena právníkou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.“* Pouze v případě zjevného excesu by tedy za vzniklou škodu nebylo odpovědnou prvotně zdravotnické zařízení, ale přímo zaměstnanec (typicky lékař).

3.1.3. Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností

Jedním z typů odpovědnosti, který by se teoreticky mohl uplatnit ve zdravotnických sporech je odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností, zakotvená v § 420a občanského zákoníku. Dle § 420a odst. 2 se za škodu způsobenou provozní činností považuje škoda způsobená:

- a) *činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti,*
- b) *fyzikálními, chemickými, popřípadě biologickými vlivy provozu na okolí,*
- c) *oprávněným prováděním nebo zajištěním prací, jimiž je způsobena jinému škoda na nemovitosti nebo je mu podstatně ztíženo nebo znemožněno užívání nemovitosti.*

Odpovědnost za škodu z provozní činnosti je odpovědností objektivní, tedy bez ohledu na zavinění. Není však absolutní, možností liberace je dle § 420a odst. 3 občanského zákoníku důkaz žalovaného o tom, že, *„škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.“*

Pokud by však byl lékařský zákrok považován za provozní činnost, odpovídalo by zdravotnické zařízení za zákrok i tehdy, byl-li proveden lege artis. Taková odpovědnost by byla nepřiměřeně striktní. Soudní praxe proto dospěla k závěru, že zdravotní péči nelze pod tento podtyp odpovědnosti podřadit. Krajský soud v Hradci Králové²⁰⁰ ve svém rozhodnutí konstatoval: *„Lékařský zákrok je svou povahou natolik specifickou činností, že by jeho podřazení pod ustanovení § 420a obč. zák. bylo nepatřičné. Jeho zvláštnost a výlučnost (ve srovnání např. s provozní činností podnikatelů) tkví zejména ve zvýšeném riziku škod na zdraví pacientů. Uvedené riziko pak vyplývá z obecné obtížnosti této činnosti, z přirozeně omezeného stupně rozvoje lékařské vědy a z „nedokonalosti“ vyvinuté a používané lékařské techniky a léků na*

²⁰⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. září 1997, sp. zn. 25 Co 167/97.

straně jedné a z nesmírné složitosti jevů, do nichž lékař svým zákrokem zasahuje, na straně druhé.“ „Nelze pak nevidět, že snad každý lékařský zákrok, i ten zdánlivě jednoduchý, v sobě nese určitou míru rizika poškození zdraví či dokonce ztráty života pacienta. Kdyby se lékař vědomě vystavoval nebezpečí, že i přes sebelepší provedení toho kterého zákroku (*lege artis*) bude (on sám nebo zdravotnické zařízení) v případě následků na životě či zdraví pacienta volán k přísné odpovědnosti za škodu podle § 420a obč. zák., mělo by to na něho zajisté demoralizující a demotivující vliv (...) Proto je nutno po doplnění občanského zákoníku o ustanovení § 420a nadále posuzovat odpovědnost zdravotnického zařízení za škodu způsobenou lékařským zákrokem podle § 420 obč. zák.“

3.1.4. Odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje

Jedním ze zvláštních druhů odpovědnosti vymezených občanským zákoníkem je odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje. § 421a odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že: „Každý odpovídá i za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito. Této odpovědnosti se nemůže zprostit.“ Druhý odstavec výslovně zakotvuje, že se tato odpovědnost vztahuje i na „poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb“.

Nejvyšší soud²⁰¹ ke vzniku této odpovědnosti dovodil, že: „základem této odpovědnosti je jednání (relevantní škodná událost), které zde spočívá v použití nástroje, přístroje, podání léku, aplikaci určité látky atd., a toto jednání vyvolá u pacienta poškození jeho zdraví (škodu). Vznikne-li škoda v příčinné souvislosti s takovou okolností, nastupuje objektivní odpovědnost, již se na rozdíl od obecné úpravy nelze nijak zprostit.“

Vzhledem k tomu, že tato objektivní odpovědnost neobsahuje žádnou možnost liberace, jde o velmi striktní institut, který, nutno poznamenat, zřejmě nemá v evropském právním kontextu obdoby²⁰². Jeho existence je v současnosti ze strany

²⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.

²⁰² Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. 18. 5. 2011. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

právní teorie hojně kritizována²⁰³, neboť jsou jí zatěžováni ti, kdo nijak neporušili své právní povinnosti a naopak postupují s plnou profesionalitou a podle zásad svého povolání (lege artis). Dle Eliáše²⁰⁴ je toto ustanovené poplatné době svého vzniku, kdy jeho účelem byla úprava odlišných společenských vztahů²⁰⁵, která však nemůže být aplikována na vztahy mezi občany a zdravotnickými zařízeními jakožto podnikajícími subjekty.

Stávající soudní praxe nicméně podporuje postihování vzniklé škody na zdraví i v případech, kdy je postupováno lege artis. Typické případy takové odpovědnosti podává Nejvyšší soud např. v tomto rozhodnutí²⁰⁶: *“Jinou věcí ve smyslu citovaného ustanovení se v oblasti poskytování zdravotní péče rozumí i látka aplikovaná pacientovi, tedy lék či léčebný přípravek. (...) Okolností, jež má původ v povaze léčiva, je nejen jeho vada či chybějící vlastnost (např. je infikován), kterou by lék měl mít, ale také jeho vlastnosti, jimiž se při svém použití projevuje, ať už typické či charakteristické nebo naopak neobvyklé či nepředpokládané (...). Odpovědnost podle § 421a obč. zák. je dána (...) též v případě, že i při správné aplikaci byly jeho účinné složky způsobilé vyvolat v organismu nepříznivou reakci spojenou s újmou na zdraví. Není přitom relevantní, jde-li o důsledky rizika, které je s použitím léku obecně či obvykle spojeno, ani to, zda potenciální škodlivé účinky použití léku jsou známy nebo zda ke škodě dochází zcela ojediněle.”*

Srovnáme-li výše uvedené závěry Krajského soudu v Hradci Králové o tom, že objektivní odpovědnost za škodu by měla příliš demotivující a demoralizující vliv na zdravotnický personál se zákonem stanovenou odpovědností zdravotnických zařízení za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje, podpořenou soudní

²⁰³ Srov.: PETROV, Jan. *Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák.* Jiné právo, 10. 10.2011. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html; nebo viz: DOLEŽAL, Tomáš. *Tažení proti § 421a občanského zákoníku.* Zdravotnické právo a bioetika, 2.11. 2011. Dostupné z: <http://zdravotnickepravo.info/tazeni-proti-paragrafu-421a-obcanskeho-zakoniku/#more-638>; nebo viz Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. 18.5. 2011. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

²⁰⁴ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. 18.5. 2011. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf. S. 1148.

²⁰⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu z 20. prosince 1974, sp. zn. 1 Cz 110/1974, kde se říká: *„Je nevyhnutné, aby sa pri poskytovaní zdravotníckych služieb použili aj nástroje a látky, ktorých použitie je spojené s určitým rizikom; lekárska veda berie toto riziko do úvahy a ak považuje i pri tomto riziku postup za spoločensky odôvodnený, je na mieste, aby riziko eventuálneho neúspechu a vzniknutej škody znášala spoločnosť a nie jednotlivci.“*

²⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009.

praxí, je těžké nevidět mezi nimi výrazný rozpor. Extenzivní výklad tohoto zákonného ustanovení může v praxi vést k nežádoucím důsledkům tzv. defenzivní medicíny, kdy zdravotnická zařízení nebudou využívat nejmodernější léčebné postupy s ohledem na jejich možná rizika (i přes existenci informovaného souhlasu), aby se tak vyhnula možné odpovědnosti.²⁰⁷

3.2. Způsob a rozsah náhrady škody na zdraví

Jak jsem již uvedla výše, v rámci náhrady škody se zásadně hradí skutečná škoda a ušlý zisk. Škoda se dle § 442 odst. 2 občanského zákoníku hradí v penězích; požádá-li však o to poškozený, a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu. Vzhledem k typu škody, tedy k nemajetkové újmě způsobené zásahem do zdraví, budou připadat v úvahu pouze náhrady v penězích.

Nemajetková újma je v režimu náhrady škody na zdraví reparována instituty tzv. *bolestného, ztížení společenského uplatnění*, a dále *jednorázovým odškodněním pozůstalým za škodu usmrcením*.²⁰⁸

3.2.1. Bolestné a ztížení společenského uplatnění

§ 444 občanského zákoníku stanoví, že *při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení společenského uplatnění*. Tento paragraf dále obsahuje ustanovení odkazující na vyhlášku, kterou má Ministerstvo zdravotnictví stanovit výši, do které lze poskytnut náhradu, a určování výše náhrady v jednotlivých případech. Tímto předpisem je v současné době Vyhláška č. 440/2001 Sb., o

²⁰⁷ Názor Nejvyššího soudu je však v tomto případě opačný, srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010, kde se konstatuje: *"Neobstojí ani názor, že kdyby se lékař vědomě vystavoval nebezpečí, že i přes sebepečlivější a zodpovědné provedení toho kterého zákroku (lege artis) bude (on sám nebo zdravotnické zařízení) v případě následků na životě či zdraví pacienta volán k přísné (objektivní) odpovědnosti za újmu, mělo by to na něj demoralizující a demotivující vliv. Tento názor neodůvodněně zdůrazňuje preventivní funkci náhrady škody na úkor její funkce reparační a přehlíží, že odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze věci, již bylo použito při plnění závazku (včetně poskytování zdravotnických služeb – viz § 421a odst. 2 obč. zák.), je zvláštním druhem objektivní odpovědnosti, která je uplatňována u škod způsobených určitými věcmi, jednáním nebo procesy představujícími pro svou nebezpečnost zdroj zvýšeného rizika škod, které nelze ani při vynaložení veškeré odborné péče plně zvládnout. (...) Navíc nelze přehlížet, že právě provozovatelé těchto činností, z nichž zvýšené riziko závažných škod vzniká, mají nejvíce možností jim sami preventivně čelit. V této souvislosti se v souladu s evropským i světovým trendem sledujícím zajištění účinné ochrany poškozených jako „slabší strany“ hovoří o spravedlivém rozložení rizika, respektive spravedlivé alokaci škod."*

²⁰⁸ Ostatní instituty vyplývající z náhrady škody na zdraví, tj. náhrada za ztrátu na výdělku (náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě, resp. náhrada za ztrátu na důchodu), náklady na výživu pozůstalým, účelné náklady spojené s léčením a přiměřené náklady spojené s pohřbem mají povahu zásahů do majetku, a proto o nich nebudu dále hovořit.

odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění²⁰⁹, která nahradila vyhlášku č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášek č. 84/1967 Sb., č. 76/1981 Sb. a 54/1993 Sb.

Odškodnění bolesti způsobené škodou na zdraví, jejím léčením nebo odstraňováním a odškodnění za ztížení společenského uplatnění se dle § 2 a 3 Vyhlášky určuje dle bodového ohodnocení stanoveného v přílohách Vyhlášky.

Bolestí Vyhláška rozumí „každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.“ Za ztížení společenského uplatnění Vyhláška považuje takové následky škody na zdraví, „které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví“²¹⁰

Bodové ohodnocení obou položek stanoví lékař v lékařském posudku. V případě ohodnocení bolestí lze toto posouzení provést až v době stabilizace bolestí. Lékařský posudek je poté u bolesti možno vydat až když je možno zdravotní stav považovat za ustálený a u ztížení společenského uplatnění zpravidla po jednom roce poté, co došlo ke škodě na zdraví²¹¹. Lékař při určení výše ohodnocení dle § 4 Vyhlášky přihlédne k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, k průběhu léčení včetně náročnosti použité léčby a také ke vzniklým komplikacím. Při určování ohodnocení ztížení společenského uplatnění má lékař dle § 5 zhodnotit závažnost škody na zdraví, její předpokládaný vývoj a průběh léčení.

§ 6 Vyhlášky určuje možnost zvýšení bodových sazeb lékařským posudkem, a to tak, že vyžadovala-li škoda na zdraví náročný způsob léčení nebo pokud vedla ke zvlášť těžkým následkům, zvyšuje se bodové ohodnocení stanovené vyhláškou maximálně o 50% celkové částky bodového ohodnocení. Pokud byl potřebný způsob léčení mimořádně náročný, je možné sazbu zvýšit až na dvojnásobek původní částky.

²⁰⁹ Dále jen „Vyhláška“.

²¹⁰ § 3 Vyhlášky.

²¹¹ § 8 odst. 2 Vyhlášky.

S přihlédnutím k podobě příloh Vyhlášky, které poměrně podrobným způsobem postihují jednotlivé možné zásahy do zdraví²¹² a sazby jejich bodového ohodnocení, se zdá být posuzování náhrady škody na zdraví relativně jednoduchým a automatickým procesem. Tuto představu však vyvrací odstavec třetí § 7 Vyhlášky, když stanoví, že „*ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud výši odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.*“ Tímto způsobem se tedy do posuzování nemajetkové újmy v rámci náhrady škody na zdraví opět dostává volná úvaha soudu.

Hodnota 1 bodu činí od 1. 1. 2002 do současnosti beze změny 120 Kč.

3.2.2. Výše bolestného a ztížení společenského uplatnění přiznávaná soudy v současnosti²¹³

Jak již bylo naznačeno výše, pokud by byly soudy přiznávané náhrady škody na zdraví založené pouze na lékařském posouzení způsobené újmy a tomu odpovídajícím bodovém ohodnocení, dočkali bychom se poměrně předvídatelných a konzistentních výsledků, které by nemohly být příliš ovlivněny vůlí soudu. V § 7 Vyhlášky zakotvená pravomoc soudu posoudit výjimečné případy a přiznat odškodné mimo tabulkové hodnoty však zákonodárcem navrženou schematizaci posuzování této nemajetkové újmy výrazně narušuje.

Podobně jako v případech posuzování nároků ze zásahů do osobnostních práv však tato soudcovská pravomoc není prostředkem pro uplatnění soudcovské libovůle a opírá se o některá soudní praxí ustálená kritéria jejího využití. Mezi ně patří zejména rozsudek Nejvyššího soudu ČR z roku 1988²¹⁴ obsahující následující právní věty: „*Předpokladem přiměřeného zvýšení částky odpovídající základnímu počtu bodů zjištěnému lékařem je existence takových skutečností, které umožňují závěr, že omezení poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním za bolest nebo ztížení společenského uplatnění, které již sama představuje náhradu za prokazatelné nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného a pro uspokojování i plnění jeho životních a*

²¹² Není-li bodové ohodnocení posuzované škody nebo posuzovaných následků v příloze uvedeno, použije se ohodnocení za škodu nebo následky, které lze se skutečně vzniklou škodou nejlépe srovnávat - srov. § 2 odst. 2 Vyhlášky a § 3 odst. 3 Vyhlášky.

²¹³ Podotýkám, že v této podkapitole uváděná rozhodnutí se netýkají ve všech případech pouze zdravotnických sporů. Principy a kritéria pro určování výše náhrad jsou však relevantní i pro tento typ sporů a hladiny výše náhrad jsou tak vzájemně provázané.

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. října 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88, publikovaný pod č. 10 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1992.

společenských potřeb a úkolů. “ Tento rozsudek představuje rozvinutí ideje obsažené již v samotné vyhlášce, a to, že stanovené bodové ohodnocení má být ekvivalentem prokazatelně nepříznivých důsledků pro životní úkony poškozeného, pro uspokojování jeho životních a společenských potřeb nebo pro plnění jeho společenských úkolů. Již samotné přiznání základního ohodnocení je tedy možné jen v případech, kdy jsou „objektivně omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti“²¹⁵, jako např. okolnost, že poškozený je vlivem následků utrpeného zranění omezen ve svých možnostech volby povolání, životního partnera a dalších způsobech osobního uplatnění, v možnostech účastnit se kulturní a sportovní činnosti či v jiných formách společenského uplatnění.²¹⁶ Nejvyšší soud proto pro další přiměřené zvýšení podle ustanovení § 6 odst. 2 Vyhlášky požaduje existenci dalších skutečností, které prokážou, že zásah do zdraví a života poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním. Analogicky se tento závěr bude aplikovat i pro zvýšení dle § 7 odst. 3 Vyhlášky.

Soud dále ve výše uvedeném rozhodnutí podotýká, že postup dle § 7 odst. 3 Vyhlášky přichází v úvahu „skutečně jen výjimečně a v případech hodných mimořádného zřetele“ a jako další kritérium přiznání mimořádné náhrady současně stanoví, že musí jít o situace, kdy “sportovní, kulturní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo zcela mimořádné a na vysoké úrovni“.

Dalším významným kritériem, které soudní praxe k poměrně striktním podmínkám k judikátu z roku 1988 přidala, a které se následně pravidelně objevuje v relevantní judikatuře, je fakt, že poškozený je „pro následky úrazu téměř vyřazen ze života a jeho předpoklady k uplatnění ve společnosti jsou téměř ztraceny, není schopen se sám obsloužit apod.“²¹⁷ Vyplývá-li z předložených důkazů naplnění těchto předpokladů, není nutné dokazovat mimořádnou a vysokou úroveň sportovního, kulturního či jiného zapojení poškozeného před úrazem jako dle dřívější judikatury.

Dojde-li soud na základě splnění některého z výše uvedených dvou kritérií k závěru, že jsou dány okolnosti hodné mimořádného zřetele a přistoupí ke zvýšení částky odškodnění nad mez stanovenou Vyhláškou, je povinen se při této úvaze řídit zejména kritériem *proporcionality*, jak vyplývá již z § 7 odst. 3 Vyhlášky, kdy výše odškodnění může být zvýšena *přiměřeně*. Tento princip byl zdůrazněn i Ústavním

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2010, sp. zn. 23 Cdo 4882/2009.

²¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.

soudem v mnoha ohledech významném nálezu z roku 2005²¹⁸, ve kterém soud (mimo jiné) konstatoval, že je z hlediska ústavnosti nutné dbát o to, „aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.“

Mezi další faktory, ke kterým je soudem přihlíženo při určování výše odškodného, dle mého průzkumu dosavadní judikatury patří:

- Jaký společenský, kulturní a sportovní život vedla osoba před poškozením zdraví.²¹⁹
- Jaké bude mít poškození dopad na budoucí život (ve srovnání s životem, který vedla předtím).²²⁰
- Věk, ve kterém k poškození došlo.²²¹
- Zda jde o ženu či muže.²²²
- Zda je osoba schopna se sama obsloužit.²²³
- Samostatná okolnost, že poškozený byl schopen se vrátit do normálního života a obtíže se zlepšují, není dostatečným kritériem pro závěr, že pro zvýšení náhrady nejsou důvody.²²⁴
- Částku nelze posuzovat dle toho, kolik Kč na den připadá na hypoteticky zbývající dny života.²²⁵
- Pro výši nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění není rozhodující výše, na níž lze pojistit člověka pro případ úrazu či smrti.²²⁶

Faktorem, který má samozřejmě vliv na přiznanou výši odškodného je již ze zákona zavinění poškozeného. Byla-li škoda způsobena taktéž jeho zaviněním, nese dle § 440 občanského zákoníku škodu poměrně.

²¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

²¹⁹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 25 Cdo 1925/2008; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2005, sp. zn. 25 Cdo 509/2004; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.

²²⁰ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 25 Cdo 1875/2003; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000

²²¹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 25 Cdo 4916/2007; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006.

²²² Tamtéž.

²²³ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 25 Cdo 3858/2007.

²²⁴ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 25 Cdo 2497/2004.

²²⁵ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 25 Cdo 1875/2003.

²²⁶ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.

Před zkoumáním v poslední době přiznávaných částek odškodného považují za podstatné popsat krátce vývoj judikatury před účinností v současnosti platné Vyhlášky. Do 1. 1. 2002 byla v účinnosti vyhláška č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášek č. 84/1967 Sb., č. 76/1981 Sb. a 54/1993 Sb. Sazba za jeden bod odškodného byla postupně zvyšována, nicméně během 35 let se z 10 Kčs v roce 1965 vyšplhala do roku 2002 pouze na 30 Kč za jeden bod (což je vzhledem k ekonomické transformaci od devadesátých let možno považovat spíše za relativní snížení hodnoty jednoho bodu, než za zvýšení). Velmi nízké částky odškodnění stanoveného na základě lékařského posudku vedly k tomu, že soudy začaly využívat své pravomoci navýšit základní ohodnocení a to analogicky k násobkovému navýšení ohodnocení škody lékařem v případě závažných následků dle § 6 odst. 2, formou násobků základní částky. Snaha dostat odškodné na alespoň přijatelnou, přiměřenou částku vedla k přiznávání náhrady ve výši 5ti²²⁷ až 10ti²²⁸ (či dokonce 15tinásobku²²⁹) základní částky. Vzhledem ke skokovému zvýšení hodnoty 1 bodu na 120 Kč došlo k určitému pnutí při aplikaci přechodných ustanovení²³⁰, tedy při posuzování případů po roce 2001, na které se vztahovala ještě vyhláška původní, s hodnotou bodu 4x nižší.²³¹

Níže uvedená tabulka uvádí, jakého základního bodového ohodnocení se mohl poškozený dočkat, pokud k bolestem a ke ztížení společenského uplatnění způsobeným škodou na zdraví došlo před 1. lednem 2002, a pokud později.

Typ náhrady	Druh škody	Bodové ohodnocení dle Vyhl. č. 54/1993 Sb.	Hodnota 1 bodu	Celkové odškodné v základní výši	Bodové ohodnocení dle Vyhl. č. 440/2001 Sb.	Hodnota 1 bodu	Celkové odškodné v základní výši
Bolestné	Roztržení a ruptura oka	110	30	3 300 Kč	150	120	18 000 Kč
Ztížení společenského uplatnění	Ztráta zraku	1800	30	54 000 Kč	3000	120	360 000 Kč

²²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2005, sp. zn. 25 Cdo 509/2004.

²²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.

²²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 25 Cdo 3858/2007.

²³⁰ Viz § 9 Vyhlášky.

²³¹ VOJTEK, Petr. *Odškodňování některých imateriálních újem v českém právu*. Příspěvek JUDr. Petra Vojtky, soudce Nejvyššího soudu České republiky, na společném jednání Nejvyšších soudů Slovenské republiky a České republiky, Omšenie, 23. – 24. 10. 2008. Dostupné z: <http://www.ja-sr.sk/>

Bolestné	Traumatická amputace kyčle a stehna jedné končetiny	180	30	5 400 Kč	350	120	42 000 Kč
Ztížení společenského uplatnění	Ztráta dolní končetiny v kyčelním kloubu	900	30	27 000 Kč	2000	120	240 000 Kč

Jakkoliv je nesporné, že novou Vyhláškou došlo k výraznému navýšení náhrad oproti předešlému stavu, ani tyto hladiny nepředstavují jak v očích laické, tak odborné veřejnosti²³² dostatečnou náhradu za vzniklý následek. Soudní praxe na tento stav reaguje automatickým používáním § 7 odst. 3 Vyhlášky ke zvýšení přiznaných náhrad, čímž dochází k faktickému neuplatňování této Vyhlášky a jejímu nahrazování vůlí soudu, ačkoliv základ nároku se vždy opírá o bodové hodnocení dané vyhláškou a soudem je stanoven jeho x-násobek. Takovýto postup sice jistě není nezákonný a je s ním počítáno i v judikatuře Ústavního soudu²³³, nelze však nepřehlédnout, že se jím pouze nahrazují nedostatky stávající úpravy. Upouštění od posuzování nároků v souladu s vyhláškou je vidět i v judikatuře Nejvyššího soudu, který v rozhodnutí pod sp. zn. 25 Cdo 4670/2007²³⁴ podotýká, že „*podstatný je vždy výsledek úvah, jež vedly soud ke stanovení celkové výše náhrady za ztížení společenského uplatnění. Nejde totiž jen o četnost násobku základního bodového ohodnocení, neboť násobení základu je sice přehlednou metodou vyjádření rozsahu zvýšení, není však v předpise výslovně*

²³² Zajímavé je v tomto ohledu srovnání částek přiznávaných vyhláškou do roku 2002 s částkami za tatáž zranění v sousedním Německu, které uvádí Jan Mach ve svém článku v Bulletinu advokacie z roku 2000. Uvádí zde například, že zatímco v česká vyhláška přiznává v případě amputace ruky v ČR 2 400,- Kč, v SRN to bylo 30 000,- DEM. Mach dochází k závěru, že v SRN jde zpravidla o desetinásobek či až dvacetinásobek toho, co se poškozenému přiznává v České republice, ovšem v německých markách (sic). Jak Mach podotýká, tuto částku by v tehdejší době bylo nutno vynásobit dalším devatenáctinásobkem hodnoty německé marky oproti české koruně, ke zjištění, že němečtí občané obdrží odškodné ve výši stodevadesátinásobku (případně třistaosmdesátinásobku) částky, kterou za utrpenou bolest obdrží občan České republiky. Blíže viz: MACH, Jan. *Jak v současné době český právní řád hodnotí "cenu lidské bolesti", "hodnoty škody na zdraví" a jak odškodňuje pozůstalé v případě úmrtí blízké osoby?*, Bulletin Advokacie. 2000, č. 1, str. 27.

²³³ „Ústavnímu soudu, z hlediska jeho postavení jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR), sice nepřisluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by náhrada za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, tzn. jaký by měl být násobek podle § 7 odst. 3 předmětné vyhlášky, vycházet je však nutno z principu proporcionality. Jinými slovy řečeno, obecné soudy při posuzování mimořádných případů mají určitý prostor k úvaze, jakého násobku použijí.“ Z Nálezu Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

²³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2010, sp. zn. 25 Cdo 4670/2007.

upraveným a tedy ani jediným (výlučným) způsobem, jak se dobrat zvýšené náhrady; podstatná je tedy celková výše odškodnění s ohledem na proporcionalitu mezi částkou náhrady škody a způsobenou újmou (...), a to i v porovnání s jinými skutkově obdobnými případy.

Otázkou, která se potom ovšem přirozeně nabízí, je, zda takovouto činností nenahrazují soudy pravomoci normotvůrce. Podle části teorie²³⁵ by v případě, kdy vyhláška neposkytuje spravedlivé odškodnění způsobené újmy, měl soud otevřeně deklarovat, že nebude použita pro rozpor se zákonem, a „neschovávat se“ za nefunkční podzákonný předpis. Takovýto postup nevylučuje v této souvislosti ani Ústavní soud, když ve svém zřejmě nejvýznamnějším nálezu²³⁶, který se týká proporcionality přisuzovaného odškodnění za zásahy do zdraví, připomíná, že „podle čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR je soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou (...). Pokud tedy soudce (soudci) dospějí k závěru, že podzákonný právní předpis je v rozporu se zákonem, neaplikují jej v konkrétní věci, ale použijí pouze ustanovení zákona.“

Podíváme-li se na aktuálně přiznávané výše náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění posuzované již dle nové Vyhlášky 440/2001 Sb., zjistíme, že na rozdíl od v předchozích kapitolách popisovaného peněžitého zadostiučinění v ochraně osobnosti, nejsou zde milionová odškodnění výjimkou. Nejvyšší hladinu odškodnění představují částky kolem 10-15 milionů Kč, přiznané obvykle jako 7 až 10tinásobek základního bodového ohodnocení. Nutno podotknout, že takové částky představují ovšem skutečně vzácné případy s výjimečně závažnými následky a okolnostmi, jako jsou například fatální poruchy mozku, posttraumatické demence, ochrnutí všech čtyř končetin, přičemž vždy je v těchto případech prokázána trvalá závislost na péči druhé osoby.^{237,238} Jednou z nejvyšších přiznaných částek v České republice vůbec je 17 milionů v případě žalobkyně, u které došlo v mladém věku ke ztrátě hybnosti, gnostických a komunikačních schopností, je nepohyblivá, a trvale

²³⁵ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. S. 391.

²³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

²³⁷ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 25 Cdo 968/2008.

²³⁸ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 2006, sp. zn. 25 Cdo 3147/200.

odkázána na péči druhé osoby²³⁹. Již za účinnosti staré vyhlášky, kdy hodnota jednoho bodu byla 30 Kč, jak uvádím výše, Nejvyšší soud konstatoval, že při trvalém ochrnutí a ztrátě soběstačnosti a odkázání na pomoc třetí osoby přísluší náhrada pohybující se minimálně kolem 1 milionu Kč (tj. zhruba v rozsahu desetinásobku základního bodového ohodnocení dle vyhlášky 32/1965)²⁴⁰.

Částky přibližně o polovinu nižší než výše uvedené jsou obvykle přisuzovány například při částečném ochrnutí po nehodě, je-li poškozený odkázán na pohyb na vozíku či v případech doživotních trvalých bolestí. Poškozený však není totálně vyloučen z veškerého společenského a kulturního života a existuje určitá šance na zapojení se do něj.²⁴¹

Částky kolem 500 tisíc až 1 milionu bývají udělovány při trvalých poškozeních, která však nevylučují schopnost poškozeného zapojit se do běžného života. Často ovšem bývají spojena s částečnou invaliditou. Může jimi být například oslepnutí na jedno oko²⁴², různé poruchy hybnosti či psychické poruchy²⁴³.

Z výše uvedených přehledů vyplývá, že ačkoliv je systém náhrady škody na zdraví na první pohled pevně svázán s tabulkovými hodnotami náhrad, praktická aplikace Vyhlášky, resp. její „obcházení“, výrazně ovlivňuje původní úmysl této podzákoné úpravy. Průměrná výše náhrady škody na zdraví se tak tímto způsobem navyšuje směrem k představám o spravedlivé a přiměřené reparaci újmy, na druhou stranu je tak výrazně narušována právní jistota. Poškozený je za takového stavu ponecháván v nejistotě, zda jeho stav bude posouzen jako mimořádného zřetele hodný a domůže se zvýšené náhrady, či zda bude ponechán v režimu nízkých náhrad z Vyhlášky. I mezi částkami navýšenými dle § 7 odst. 3 Vyhlášky však existují významné rozdíly²⁴⁴, např. ve srovnání s relativně konzistentními rozhodnutími v oblasti ochrany osobnosti. Takovou situaci bezesporu není možno ponechávat na sjednocující roli judikatury Nejvyššího soudu a *de lege ferenda* by si žádala nápravu zákonodárcem.

²³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.

²⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2006, sp. zn. 25 Cdo 2186/2004.

²⁴¹ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 1925/2008.

²⁴² Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.

²⁴³ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 4882/2009.

²⁴⁴ Na rozkolísanost judikatury v tomto směru upozorňuje i Vojtek. Více viz: VOJTEK, Petr. *Odškodňování některých imateriálních újem v českém právu*. Příspěvek JUDr. Petra Vojtka, soudce Nejvyššího soudu České republiky, na společném jednání Nejvyšších soudů Slovenské republiky a České republiky, Omšenie, 23. – 24. 10. 2008. Dostupné na: <http://www.ja-sr.sk/>

3.2.3. Jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením

Druhým průlomem nároků ze zásahů do nehmotných práv do oblasti náhrady škody, tedy jinak škod majetkových, je vedle bolestného a ztížení společenského uplatnění jednorázového odškodnění pozůstalým za škodu usmrcením. Tento nárok plyne z ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku, které bylo do občanského zákoníku vtěleno až novelou č. 47/2004 Sb., s účinností od 1. května 2004. Jde o právo zde taxativně vymezeného okruhu osob domáhat se peněžité náhrady za újmu jim způsobenou usmrcením jejich blízké osoby. Na základě zákonem předpokládané blízkosti mezi těmito osobami je tímto ustanovením také pevně odstupňována výše náhrady, která konkrétní osobě připadá. Jde o následující částky:

- *manželovi nebo manželce 240 000 Kč,*
- *každému dítěti 240 000 Kč,*
- *každému rodiči 240 000 Kč,*
- *každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,*
- *každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,*
- *každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.*

Touto úpravou měla být zákonodárcem napravena vágnost právní úpravy a tehdejší nejednotnost soudní praxe při posuzování nemajetkové újmy pozůstalých v rámci ochrany osobnosti.²⁴⁵ Neexistence explicitní úpravy a nejistota při posuzování této újmy v rámci ochrany osobnosti dala těsně před přijetím této úpravy v rámci náhrady škody vzniknout ústavní stížnosti²⁴⁶, v níž podstatou námítky stěžovatele bylo tvrzení neústavnosti ustanovení § 442 odst. 1 a § 449 odst. 2 občanského zákoníku pro neexistenci úpravy náhrady škody za nemateriální újmu s výjimkou případů, které byly v zákoně taxativně vypočteny (bolestné a ztížení společenského uplatnění). Ústavní soud však v nálezu reflektoval, že v mezidobí došlo k začlenění nového ustanovení § 444 odst. 3 do textu zákona, který „náhradu imateriální škody“ řeší jednorázovým plněním.

²⁴⁵ VLASÁK, Michal. *Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké*. Právní fórum. 2010, roč. VII, č. 4, s. 189-192.

²⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Takovýmto postupem tedy na jednu stranu došlo k zakotvení alespoň určité jistoty pro pozůstalé, že se jim dostane určitého „zadostiučinění“ za újmu jim způsobenou, tedy k posílení právní jistoty, na druhou stranu toto ustanovení okamžitě vyvolalo vlnu otázek s ohledem na to, zda je vyčerpávajícím prostředkem pro reparaci takové újmy. Odpověď byla nalezena v již zmiňovaném nálezu Ústavního soudu²⁴⁷, kde bylo konstatováno, že úprava § 444 odst. 3 občanského zákoníku „*je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“

Takovýto závěr je nutno považovat za jediný možný s přihlédnutím zejména k již shora detailně popisované hojné judikatuře, jak domácí, tak mezinárodní, zdůrazňující nutnost individuálního posouzení každé újmy a poskytnutí adekvátní satisfakce. Vzhledem k tomu, že tento typ újmy svou povahou nijak extrémně nevybočuje z charakteristik nemajetkové újmy, není důvodu, proč jej vymezovat jako zvláštní kategorii s přísnými limity, tím spíše v rámci náhrady škody. Jediným potenciálním důvodem pro takový postup by mohla být snaha zákonodárce o to, aby případná náhrada škody nebyla pro škůdce likvidační, nicméně takový princip je zohledňován judikaturou i bez tohoto ustanovení.

Individuální přístup k posuzování nemajetkové újmy je touto úpravou narušován ve vztahu jak k poškozeným, tak ke škůdci. Pozůstalí se v případě nedostatečné náhrady nebo v případě, že na ně ustanovením vůbec nebylo pamatováno, (osoba blízká usmrcenému, která s ním však nežila v domácnosti- představme si kupříkladu dlouholetého druha žijícího v jiné domácnosti) mohou ovšem domáhat svých práv cestou nároku ochrany osobnosti. Škůdce, na druhou stranu, nemá možnost žádat o moderaci zákonných částek odškodného s poukazem na nedostatečnou kvalitu vztahů mezi pozůstalým a usmrceným. Stejná částka na základě tohoto ustanovení připadá manželovi, který žil v odloučení, jako manželovi, který žil s manželkou celý život, stejná částka připadá za ztrátu nenarozeného dítěte v 3. měsíci těhotenství, jako za jeho usmrcení den před plánovaným termínem porodu.

²⁴⁷ Tamtéž.

Dalším problémem spojeným s ustanovením § 444 odst. 3 občanského zákoníku je, že se za krátkou dobu své existence dokázal v očích některých teoretiků a soudů stát měřítkem „ceny života“ v České republice, a tím i hodnotou, se kterou by měly být srovnávány jiné nemajetkové újmy. O nesprávnosti takových závěrů bylo více pojednáno výše.

Závěrem k tomuto prostředku nápravy nemajetkové újmy nutno spolu s Michalem Ryškou²⁴⁸ konstatovat, že je-li život hodnotou, která má v našem právním systému požívat nejvyšší ochrany, je nutné, aby tomuto odpovídaly částky za zásah do této hodnoty (ačkoliv v tomto případě nejde o přímo náhradu pro usmrceného, ale pro jeho pozůstalé, tedy o zásah do práva na soukromý a rodinný život prostřednictvím usmrcení jiné osoby). Částky dle § 444 odst. 3 příliš neodpovídají důstojnému pojetí této hodnoty a jsou tedy nedostatečné. K nedůstojnosti celé úpravy přispívá i fakt, že snaží-li se pozůstalí domoci adekvátní nápravy své újmy, musí absolvovat dvě náročná soudní řízení, a to o jednorázové náhrady dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku a o přiznání peněžité satisfakce dle § 13 občanského zákoníku. Takový postup jistě nesvědčí o účinné ochraně osobnostních práv vyspělého právního státu.²⁴⁹

²⁴⁸ RYŠKA, Michal. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb druhý krok do světa satisfakcí*. Jiné právo, 11. 7. 2009. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>

²⁴⁹ Jediným subjektem, kterému existence jednorázových odškodnění za usmrcení blízké osoby očividně svědčí, jsou pojišťovny, které takto mohou snadno nastavit své systémy na očekávatelná rizika. O tom, že existence tohoto ustanovení je jen úlitbou pojistným lobby se zmiňuje mnohá literatura- srov. např.: RYŠKA, Michal. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb druhý krok do světa satisfakcí*. Jiné právo, 11. 7. 2009. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>

4. Zhodnocení některých aspektů současné právní úpravy a výhled do budoucna

Ještě před samotným závěrem bych ráda posoudila některé důsledky plynoucí ze současné právní úpravy nemajetkové újmy, a dále se podívala se na možná řešení této problematiky navrhovaná připravovaným novým občanským kodexem.

4.1. Koexistence typů nároků z nemajetkové újmy

Výše uvedený text této práce se snažil poskytnout přehled o uplatňování nároků ze zásahu do osobnostních práv a jím způsobené nemajetkové újmy vůči zdravotnickým zařízením. Dva typy režimů, ač různě nazvané, umožňují soudní nápravu vzniklé újmy v nehmotné sféře lidské osobnosti. Co víc, tento systém umožňuje uplatnění konkrétního nároku z nehmotné újmy v každém z těchto režimů. Jaké důsledky však z takového dualismu vyplývají a je fungování takového systému vůbec v souladu se zásadami procesního práva?

Potenciální dvojí uplatnění nároku z nehmotné újmy se týká dvou typů zásahů. Prvým z nich je uplatnění nároku ze zásahu do soukromého a rodinného života formou žaloby na náhradu škody a přiznání jednorázového odškodnění dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku a žalobou na přiznání satisfakce dle § 13 občanského zákoníku. Druhým je nárok poškozeného na náhradu škody a následně či současně uplatnění nároku z titulu zásahu do osobnostních práv.

Uplatňování nároků z jednoho zásahu v obou režimech vyplývá z posuzování těchto režimů jako samostatných a svébytných systémů, ve kterých se poskytuje různá ochrana různým zasaženým osobnostním sférám. Takováto praxe byla ustálena i výkladem Nejvyššího soudu²⁵⁰, který dovedil právě samostatnost nároků z náhrady škody na zdraví a nemajetkové újmy při zásahu do práva na zdraví, když uzavřel, že *„dovolatelka se mylí, pokud dovozuje (případně spíše dovozuje účelově), že uplatnění nároků z titulu práva na ochranu osobnosti supluje resp. doplňuje a rozšiřuje rozsah náhrady škody podle ustanovení § 442 násl. o. z. (resp. § 420 násl. o. z.), neboť se jedná o zcela svébytné a samostatné nároky podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou*

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

poskytuje občanský zákoník“. Takovému názorů však oponují některé názory právní teorie²⁵¹ a z poslední doby i soudní praxe nižších soudů.

Názor, že jde ve skutečnosti o instituty konkurující si, neboť hodnotí totožné a velmi příbuzné skutkové údaje, byl uveden Vrchním soudem v Olomouci v roce 2008²⁵², kdy však nakonec soud dovedl, že jde o instituty zcela samostatné, je-li účastníky poskytnut dostatek důkazního materiálu umožňujícího jejich odlišení. Tento názor byl znovu, o něco razantněji zopakován týž soudem v roce 2010, kdy Vrchní soud potvrdil přesvědčení Krajského soudu v Brně, dle kterého „*dvojím hodnocením nemajetkové újmy na zdraví, a to v rámci náhrady škody na zdraví a v rámci řízení o ochranu osobnosti by nepochybně došlo k porušení principu proporcionality a právní zásady „non bis in idem“.*“

Podstata problému tkví v tom, co je vlastně jednotlivými nároky uplatňováno, tedy v totožnosti skutku. V situaci, kdy Vyhláška v § 2 odst. 1 rozumí *bolestí* i „*každé duševní strádání*“ a Příloha 2 Vyhlášky, položka 016 zahrnuje do ztížení společenského uplatnění „*vážné duševní poruchy vzniklé působením otřesných zážitků nebo jiných nepříznivých psychologických činitelů a tísnivých situací*“, dochází uplatněním těchto skutečností i v žalobě na ochranu osobnosti k dvojímu posuzování těžé věci. I ochrana dalších osobnostních práv, konkrétně práva na důstojnost a soukromí, případně práva rozvíjet vlastní osobnost a vztahy s ostatními lidskými bytostmi je zahrnuta v odškodnění ztížení společenského uplatnění, které je dle § 3 odst. 1 Vyhlášky poskytováno za „*následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví*“. Jak dovozuje Ryška²⁵³, takto široce vymezený rámec speciální ochrany nepochybně musí pokrývat i ochranu důstojnosti poškozeného i jeho práva na vytváření a rozvoj společenských vztahů.

²⁵¹ Srov. KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. Kapitola osmá. Sankce za porušení (ohrožení) všeobecného osobnostního práva podle § 13 a 14 OZ. s. 200.

²⁵² Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. května 2008, sp. zn. 1 Co 201/2007.

²⁵³ RYŠKA, Michal. *Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti*. Právní rozhledy. 2009. č. 16, s. 591-593.

Pokud jde o podstatu skutku, který je základem nároku na jednorázové odškodné dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku, je jím narušení rodinného života a dalších sociálních, kulturních a citových vazeb mezi usmrceným a jeho blízkými osobami. Satisfakcí dle § 13 občanského zákoníku se však napravuje skutkově totožná věc, smrt blízké osoby, která způsobila zásah do osobnostních práv blízkých osob.

Z uvedeného vyplývá, že výše zmíněné nároky uplatňované za zásah do zdraví poškozeného či do soukromého života blízké osoby usmrceného jsou v obou režimech obsahově totožné. Rozsah ochrany osobnostních práv dle § 11 a n. občanského zákoníku je však mnohem širší, než nároky plynoucí z náhrady škody, a proto je důvodné považovat nároky z náhrady škody za *speciální* vůči nárokům z ochrany osobnosti.²⁵⁴ Důsledkem tohoto závěru však je, že není možné nárok uplatnit v obou režimech, aniž by došlo k porušení zásady *litispence*²⁵⁵ či *rei iudicatae*²⁵⁶.

V případě jednorázového odškodného pozůstalých dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku však zároveň zákonné částky odškodného nepředstavují dostatečnou satisfakci za způsobenou újmu a nemožnost navýšení této částky v odůvodněných případech by narážela na princip proporcionality, jak zdůraznil Ústavní soud²⁵⁷, když konstatoval, že tato úprava je „*natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému.*“

O případ, kdy by úprava byla natolik paušální, však nejde při určování bolestného a ztížení společenského uplatnění dle Vyhlášky, zejména v situaci, kdy je rozsáhle využíváno ustanovení § 7 odst. 3 umožňující soudu stanovit adekvátní výši náhrady nad bodové ohodnocení stanovené lékařským posudkem, a kdy je tímto postupem dosahováno částek odškodného i v řádu milionů.

Nelze však popřít, že nároky z ochrany osobnosti v souvislosti se zásahem do práva na zdraví, uplatněné vedle nároku na náhradu škody na zdraví, své opodstatnění v určitých případech mají. V případě medicínských sporů by šlo například o samotné požadování satisfakce za absenci informovaného souhlasu při zásahu. Předmětem ochrany zde bude právo na svobodné rozhodnutí a právo na informace, nikoliv právo na

²⁵⁴ Srov. ŽDÁREK, Roman. *Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče*. Medicínské právo, 29.11.2007. Dostupné z: <http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/civilni-odpovednost-pri-poskytovani.html>

²⁵⁵ Srov. § 83 odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁵⁶ § 159a odst. 5 občanského soudního řádu.

²⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

zdraví. Půjde tedy o jiný skutek, který by mohl být nárokován samostatně. Stejně tak má režim ochrany osobnosti svůj význam v případě požadavku morální satisfakce, kterou v režimu náhrady škody požadovat nelze.²⁵⁸

Je nepochybné, že všechny výše uvedené problémy vyplývají ze systematiky občanského zákoníku, která rozlišuje mezi náhradou škody (majetkové) a náhradou nemajetkové újmy, avšak nedůsledně, čímž se některé nemajetkové újmy dostávají do režimu náhrady škody majetkové. Tímto nepříznivým stavem se již kromě autorů z řad právní teorie²⁵⁹ zabíral i Ústavní soud²⁶⁰ a poznamenal, že „z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného. K takovému pojetí se ostatně hlásí i principy evropského deliktního práva, které definují škodu jako majetkovou nebo nemajetkovou újmu zákonem chráněného zájmu.“

4.2. Návrh nového občanského zákoníku

Po bezmála čtyřiceti letech a více než dvaceti letech od změny režimu se schyluje k přijetí nové rozsáhlé úpravy soukromoprávních vztahů, k přijetí nového občanského zákoníku²⁶¹. Popis veškerých změn jen v souvislosti s tématem této práce by vydal na samostatnou diplomovou práci, a proto se omezím jen na načrtnutí základních principů a institutů nové úpravy se stručným srovnáním k současnosti.

4.2.1. Ideové pojetí nového občanského zákoníku

Stávající občanský zákoník vychází z principů jednoty zájmů jednotlivce a společnosti, materialismu a rovnostářství. Ačkoliv nejvýraznější instituty poplatné těmto zásadám byly již po roce 1989 novelami z textu zákona odstraněny, ideové pozadí tohoto textu je stále zřetelné, a to i v souvislosti s náhradou nemajetkové újmy. Současný občanský zákoník byl totiž koncipován jako zvláštní kodex upravující zejména majetkové vztahy. Práva osobnostní a otázky statusové byly zákonem významně podceňeny, neboť jim věnoval pouhých 9 ustanovení. Nový občanský zákoník se naproti tomu otevřeně hlásí k lidskému jedinci a jeho zájmům jako

²⁵⁸ RYŠKA, Michal. *Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti*. Právní rozhledy. 2009. č. 16, s. 591-593.

²⁵⁹ Mimo již výše zmíněných také viz: HRÁDEK, Jiří. *Koexistence náhrady škody s poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za zásah do osobnostních práv fyzické osoby*. Jurisprudence. 2010, roč. 19, č. 6, s. 20-26.

²⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

²⁶¹ Vládní návrh zákona č. 362/0, Občanský zákoník (dále jen „*nový občanský zákoník* nebo „*návrh*“)

ústřednímu prvku celé úpravy, o čemž svědčí i jedno z úvodních ustanovení (§ 3 odst. 1): „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“ Na rozdíl od současného občanského kodexu tak staví do popředí hlavních zásad občanského práva autonomii lidské vůle, nikoliv rovnost stran²⁶². Zdůraznění autonomie vůle jedince by se mělo promítnout i do oblasti medicínského práva, zejména s ohledem na institut informovaného souhlasu, ale i další projevy pacienta v souvislosti s výkonem zdravotní péče, a mohlo tak přimět zdravotnická zařízení s reziduálním paternalistickým přístupem ke změně perspektivy. Toto pojetí je ještě zdůrazněno v bližší úpravě ochrany osobnosti (§ 81 až 116 návrhu), když § 81 odst. 1 stanoví, že „*chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*“

4.2.2. Osobnostní práva dle nového občanského zákoníku

Obdobně jako dosud platný občanský zákoník, uvádí návrh v § 81 odst. 2 demonstrativní výčet osobnostních statků („*život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy*“), které jsou zákonem chráněny před neoprávněnými zásahy. Speciálním ustanovením je pak dále chráněno právo na podobu a soukromí (§ 85 až 90 návrhu), právo na integritu (§ 91 až 103 návrhu), právo člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu (§ 104 až 110 návrhu), nakládání s částmi lidského těla (§ 111 a 112) a ochrana lidského těla po smrti (§ 113 až 117 návrhu).

Explicitní zakotvení ochrany výše zmíněným zvláštním osobnostním statkům přímo do těla občanského zákoníku, je jistě pozitivním krokem, který dává vyniknout významu těchto hodnot a potřebě jejich ochrany. Všechny z výše uvedených jsou navíc statky, do nichž může být zasaženo při poskytování zdravotní péče, a proto je s ohledem na pacienta (jakožto slabší stranu) a případné medicínské spory podrobnější úprava osobnostních práv určitě vhodná.

Základní zásada uvedená v § 92 návrhu, že „*člověk je nedotknutelný*“ je rozvedena v ustanoveních o zásazích do tělesné integrity v souladu s výše uvedeným

²⁶² Jak podotýká Eliáš, takové pojetí je vadné neboť „*člověk a právnická osoba principiálně nejsou a nemohou být obecně v rovném právním postavení.*“ Více viz Důvodovou zprávu k novému občanskému zákoníku. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

základním principem autonomie vůle. „Mimo případ stanovený zákonem nesmí nikdo zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze zásahu a o jeho možných následcích“ stanoví § 93 návrhu, doplněný o § 94 ve znění: „Kdo chce provést na jiném člověku zákrok, vysvětlí mu srozumitelně povahu tohoto zákroku. Vysvětlení je řádně podáno, lze-li rozumně předpokládat, že druhá strana pochopila způsob a účel zákroku včetně očekávaných následků i možných nebezpečí pro své zdraví, jakož i to, zda přichází v úvahu případně i jiný postup.“ Tato ustanovení představují historické zakotvení institutu *informovaného souhlasu* do občanského zákoníku. Na rozdíl od pojetí tohoto institutu v současné podobě ustanovení § 23 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu, klade návrh důraz nejen na informaci o povaze zákroku, ale i na subjektivní vnímání podávané informace a nutnost přizpůsobit tento úkon okolnostem a konkrétnímu jedinci. Oproti znění § 23 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu však ustanovení návrhu neobsahuje spornou formulaci o tom, že zákrok je oprávněný, „lze-li tento souhlas předpokládat“. Návrh pouze v § 99 zakotvuje, že „je-li život člověka v náhlém a patrném nebezpečí a nelze-li souhlas ve stavu nouze získat, lze okamžitě zakročit, je-li to nezbytné ve prospěch zdraví dotčené osoby“. Důraz na svobodu rozhodování je vyjádřen i v dalším, v zákoně dříve neexistujícím ustanovení, které uvádí, že „při zákroku i při udělení souhlasu se vezme zřetel na dříve vyslovená známá přání člověka, do jehož integrity má být zasazeno.“ (§ 98 odst. 2 návrhu).

V rámci ochrany lidské integrity se zákon dále zabývá zákonným zastoupením k udělení souhlasu k zákroku, případy povinné písemné formy souhlasu, odvoláním souhlasu, souhlasem nezletilých a osob neschopných úsudku. Ačkoliv může cesta k ustálenému výkladu některých ustanovení návrhu nějakou dobu trvat, zdá se být nezpochybnitelné, že je jejich zakotvení do kodexu občanských práv nezbytným vyjádřením úcty k základním hodnotám nedotknutelnosti lidské integrity a svobody vůle a základem jejich ochrany.

4.2.3. Závazky z deliktů

Odpovědnost za škodu či nemajetkovou újmu v pojetí dodnes platného občanského zákoníku je dle některých autorů²⁶³ typickým příkladem socialistické redukce lidské osobnosti na bytost „jejíž potřeby primárně souvisí s fyzickou integritou

²⁶³ Viz BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; Šimíček, Vojtěch aj. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 1005 s.

a hmotným zabezpečením²⁶⁴. Z právě takového pojetí vychází koncepce škody jako pouze škody majetkové a dlouholeté ignorování nároků z újmy nemajetkové. Od tohoto konceptu „primitivního materialismu“, jak jej nazývá Eliáš²⁶⁵, návrh občanského zákoníku ustupuje a nově zahrnuje pod pojem škody i újmu nemajetkovou.

Zatímco majetková škoda se dle § 2684 návrhu hradí vždy, nemajetková újma jen v případech zvlášť stanovených zákonem. Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu platí shodně i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Práva na náhradu újmy na přirozených právech se nelze platně vzdát a k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy na těchto přirozených právech, se nepřihlíží (§ 2868 návrhu).

Návrh rozlišuje mezi smluvní a mimosmluvní náhradou škody, což se projevuje mimo jiné v tom, že pro vznik povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy není dle § 2883 vyžadováno zavinění. Škůdce však má možnost liberace, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (zpravidla vyšší moc). Vzhledem k tomu, že většina povinností zdravotnických zařízení ve vztahu k pacientům vyplývá ze zákonných povinností, smluvní odpovědnost se v těchto vztazích příliš neuplatní. Pro režim mimosmluvní náhrady škody platí nezměněný princip presumované odpovědnosti z nedbalosti (§ 2881 návrhu).

Z jednotlivých typů zvláštní odpovědnosti, které návrh zakotvuje, bude mít v souvislosti s medicínskými spory zřejmě největší význam nový typ odpovědnosti vyplývající z ustanovení § 2906 až 2908 návrhu, a to za škodu způsobenou věcí. Jde vlastně o upravené a zredukované ustanovení § 420a současného občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu způsobenou okolností, která má původ v povaze přístroje nebo jiné věci. Jak jsem již uváděla výše, toto ustanovení ve spojení s extenzivním výkladem představuje pro zdravotnická zařízení drtivou odpovědnost i v případech, kdy je postupováno lege artis, a působí výrazně demotivačně. Nový občanský zákoník odpovědnost spojuje pouze s vadou věci, které bylo k plnění závazku použito. Výslovně

²⁶⁴ Tamtéž. s. 98

²⁶⁵ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. s. 1137. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

je odpovědnost vztažena také na „*poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.*“

4.2.4. Způsob a rozsah náhrady škody

Nový občanský zákoník zavádí významnou změnu v pojetí kompenzace nemajetkové újmy, když v § 2921 odst. 2 stanoví, že „*nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.*“ Ač jde na první pohled o stejný princip jako v § 13 občanského zákoníku, kdy je morálnímu zadostiučinění dávana přednost před peněžitým, je podle jazykového výkladu nová úprava peněžité satisfakci nakloněnější, což vyplývá jak z povinnosti relutární satisfakci udělit (srov. „musí“), tak ze srovnání s § 13 odst. 2 stávajícího zákona, který její poskytnutí spojoval se závažnými následky (demonstrativně se snížením důstojnosti nebo vážnosti osoby ve společnosti ve značné míře).

Pojetí současného zákoníku, které některé typy nemajetkových újem vázalo na zákonem či podzákonnou normou stanovené finanční ohodnocení, je novou úpravou naprosto opuštěno. Eliáš v důvodové zprávě argumentuje²⁶⁶, že záležitosti jako je bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka, jsou natolik individuální, že snaha o jejich paušální posouzení by byla neodůvodněnou nivelizací soukromého života. Posouzení a rozhodnutí konkrétního případu náleží vždy soudu a do této pravomoci nemá zákonodárna, natož výkonná moc (prostřednictvím podzákonných norem), co zasahovat. Je ovšem možné, že v soudní praxi dojde časem k přijetí určitých tabulek k posuzování jednotlivých zásahů a okolností²⁶⁷, čemuž návrh zákona samozřejmě nebrání.

S ohledem na výkon lékařské péče lege artis je významné ustanovení o snížení náhrady škody, resp. neuplatnění tohoto snížení dle § 2923 návrhu, „*způsobil-li škodu ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání, porušením odborné péče*“.

Návrh dále stanoví v § 2927 návrhu povinnost přihlédnout při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění k okolnostem zvláštního zřetele hodným, mezi

²⁶⁶ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. S. 1150. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

²⁶⁷ Např. po vzoru německé judikatury či obdobně jako v ČR v případě posuzování výživného.

kterými uvádí rovněž obavu poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala. Posouzení těchto okolností zřejmě nalezne své opodstatnění také v medicínských sporech.

Ačkoliv s návrhem nového zákoníku přichází zahrnutí nemajetkové újmy do náhrady škody, nevymizelo z něj zvláštní ustanovení o náhradě při ublížení na zdraví a při usmrcení. V případě ublížení na zdraví odčiní škůdce dle § 2928 návrhu *„újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“* V případě usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví se odčínají v souladu s § 2929 návrhu *„duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti“*.

4.2.5. Zhodnocení navrhované úpravy

S ohledem na popis a komplexní posouzení a zhodnocení stávající právní úpravy poskytnuté v předchozích kapitolách, nemohu než konstatovat, že česká právní úprava nemajetkové újmy, zejména v souvislosti se zdravotnickými spory, kde více než v které jiné oblasti dochází ke kumulaci různých nároků různých osob na základě jedné skutečnosti, si zaslouží nové, systematické pojetí vyhovující moderním principům evropského práva. Návrh občanského zákoníku se jeví jako vhodný prostředek takovéto změny. Nejvýraznější proměna, ke které touto normou (v souvislosti s nemajetkovou újmou a její peněžní náhradou) má dojít, tedy upuštění od stanovení náhrad postupem dle § 444 odst. 2 a 3 občanského zákoníku, budí v části justiční a advokátní praxe odpor s poukazem na právní nejistotu či nezralost české justice na posuzování nemajetkové újmy volnou úvahou soudu. Jak však již vyplynulo z mého průzkumu popsáno v této práci, volná úvaha soudu se již v české praxi při posuzování nemajetkové újmy běžně vyskytuje, a to nejen v systému ochrany osobnosti, ale i v rámci náhrady škody na zdraví postupem dle § 7 odst. 3 Vyhlášky. Zakotvením peněžité satisfakce jakožto primárního prostředku nápravy nemajetkové újmy a odstraněním bariér v podobě tabulkových náhrad škody a jednorázových odškodnění za usmrcení, které ovlivňovaly vývoj výše náhrad, může dojít k postupnému vyrovnávání peněžitých náhrad za újmy v České republice s ostatními evropskými státy. Vzhledem k tomu, jak pozvolný byl

doposud nárůst částek peněžité satisfakce tam, kde žádné překážky již léta neleží, tedy v oblasti žalob z ochrany osobnosti, není, podle mě, nutné obávat se raketového nárůstu výše těchto náhrad.

Centrální zakotvení principu autonomie vůle a vymezení forem jeho uplatňování, odstranění reziduálních, nepřiměřeně přísných ustanovení zakládajících odpovědnost a odpoutání se od rovnostářského pojetí náhrady nemajetkové újmy představují, dle mého názoru, potřebné kroky k vytvoření právního prostředí pro zdravotnická zařízení a pacienty adekvátního jejich vzájemným vztahům na počátku třetího tisíciletí.

Závěr

Neoprávněné zásahy, ke kterým může dojít při poskytování zdravotní péče, se obvykle týkají hodnot, kterých si vážíme nejvíce, našeho života, zdraví, důstojnosti či soukromí. Proto bychom i způsobu napravování těchto zásahů měli přikládat náležitou důležitost a pozornost. Tato práce si v úvodu kladla za cíl podrobně prozkoumat způsob, jakým se nemajetková újma v českém právu posuzuje a zhodnotit, nakolik je současný stav této právní oblasti vyhovující (či nikoliv) s ohledem zejména na výši peněžní náhrady udělované v soudním řízení.

V úvodu práce bylo nutné popsat základní pojmy a instituty, které se nemajetkové újmy týkají, stejně jako jednotlivé typy zásahů do osobnostních práv, jež ve zdravotnických sporech připadají v úvahu. V ústřední části práce jsem se zabývala srovnáním dvou samostatných systémů, v rámci kterých je v České republice možné uplatňovat nároky z nemajetkové újmy způsobené zdravotnickým zařízením. Z mého průzkumu vývoje institutů nemajetkové újmy a její peněžní náhrady v našem právním řádu vyplývá, že ač v některých aspektech existovaly tyto nástroje již před více než sto lety, stále ještě nedošlo k jejich dostatečnému systematickému zakotvení. V režimu náhrady škody soudy prakticky obcházejí podzákonnou úpravu, která drží částky odškodného v nepřiměřeně nízkých mezích, a namísto ní aplikují svou volnou úvahu. Jen díky tomu se vážně poškození mohou dočkat adekvátních náhrad. V případě jednorázové náhrady škody pozůstalým však možnost navýšení neexistuje, a proto pozůstalí musejí vyšší náhradu žalovat navíc v režimu ochrany osobnosti. Ačkoliv je režim dle § 11 a n. občanského zákoníku ve vztahu k nemajetkové újmě obecným a základním prostředkem ochrany, průměrná výše náhrad zde ani zdaleka nedosahuje částek dosahovaných náhradami nemajetkové újmy v režimu náhrady škody na zdraví. Důsledkem existence dvou systémů je i uplatňování nároku z jednoho skutku v rámci obou systémů. Takovým postupem však dochází k porušování zásady litispendence i překážky věci pravomocně rozhodnuté, přičemž soudní praxe se k této skutečnosti zatím staví nejednoznačně.

Vzhledem k uvedeným nedostatkům aktuální právní úpravy a její aplikace se jeví přijetí nové legislativy jako velice vhodné řešení. Návrh nového občanského zákoníku se, zdá se, snaží vyvarovat některých negativ stávajícího řešení. Na rozdíl od

současné úpravy, návrh občanského zákoníku v zásadě nerozlišuje mezi režimem náhrady nemajetkové a majetkové újmy, a zejména upouští od jakýchkoliv regulí určujících konkrétní výši náhrady za imateriální újmu.

Základním principem nového kodexu má totiž být respekt k člověku jako individualitě, který se musí projevit i v posuzování jeho újmy. Pevně vymezené částky peněžní náhrady nikdy nebudou s to adekvátně vyjádřit rozmanitost okolností každého případu, jak na straně poškozeného, tak na straně škůdce. Nejsou-li navíc takové sazby pravidelně aktualizovány, nereflektují ani vývoj ekonomiky, cen a společenského mínění o přiměřenosti náhrady. Formální rovnost v ohodnocení zásahu do nejmávanějších hodnot lidské osobnosti postrádá jakékoliv odůvodnění. Současný stav navíc ani příliš nenaplnuje požadavek právní jistoty, neboť soudní praxe se výrazně odklání od původní litery zákona. De lege ferenda by tedy stávající právní úprava měla být napříště nahrazena jednotným pojetím náhrady majetkové i nemajetkové škody a možností důkladně posoudit povahu každého zásahu do osobnostního práva a přidělit za něj náhradu adekvátní všem okolnostem případu.

Seznam použité literatury a pramenů:

Monografie:

- 1) BOBEK, Michal; MOLEK, Pavel; Šimíček, Vojtěch aj. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.
- 2) CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. 183 s. ISBN 80-86199-75-4.
- 3) DOLEŽAL, Tomáš; DOLEŽAL, Adam. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde Praha a.s., 2007. 138 s. ISBN 978-80-7101-684-6.
- 4) JEHLIČKA, Oldřich aj. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.
- 5) KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6.
- 6) KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné 2. Díl Třetí: Závazkové právo*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. 612 s. ISBN 80-7357-128-5
- 7) MACH, Jan. *Medicina a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 257 s. ISBN 80-7179-810-X.
- 8) NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ČR, a. s., 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.
- 9) PRUDIL, Lukáš. *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*. Čtvrté doplněné vydání. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2006. 77 s. ISBN 80-7013-433-X.
- 10) RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva.
- 11) ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1221 s. ISBN 978-80-7400-066-9.
- 12) TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 414 s. ISBN 978-80-7400-050-8.

Časopisecké články:

- 13) CEPL, Vojtěch. *Wergeld II: Kolik stojí lidský život?* Jiné právo, 19. června 2008. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>

- 14) DOLEŽAL, Tomáš. *Tažení proti § 421a občanského zákoníku*. Zdravotnické právo a bioetika. 2.11. 2011. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://zdravotnickepravo.info/tazeni-proti-paragrafu-421a-obcanskeho-zakoniku/#more-638>
- 15) HAJN, Petr. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 7-12.
- 16) HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis*. Zdravotnické právo a bioetika. 2011, roč. 1, č. 1. s. 36-60. Dostupný z <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3>.
- 17) HRÁDEK, Jiří. *Koexistence náhrady škody s poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za zásah do osobnostních práv fyzické osoby*. Jurisprudence. 2010, roč. 19, č. 6, s. 20-26.
- 18) KADEČKA, Stanislav. *Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti v soudní praxi*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1999, roč. 7, č. 2, s. 179-187.
- 19) KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci?* Jiné právo, 23.10.2007 [cit. 2011-11-14]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html>
- 20) MACH, Jan. *Jak v současné době český právní řád hodnotí "cenu lidské bolesti", "hodnoty škody na zdraví" a jak odškodňuje pozůstalé v případě úmrtí blízké osoby?*, Bulletin Advokacie. 2000, č. 1, str. 27.
- 21) PETROV, Jan. *Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák.* Jiné právo, 10. 10.2011. [2011-12-01]. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html
- 22) RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy. 2009, č. 9, s. 305-308.
- 23) RYŠKA, Michal. *Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti*. Právní rozhledy. 2009. č. 16, s. 591-593.
- 24) RYŠKA, Michal. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb druhý krok do světa satisfakcí*. Jiné právo, 11. 7. 2009. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>
- 25) RYŠKA, Michal. *Má být degradující paušál skutečně pravidlem?* Jiné právo, 5. března 2010. [cit. 2011-12-01] Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>

- 26) ŠUSTEK, Petr; HOLČAPEK, Tomáš. *Podmínky a forma informovaného souhlasu*. Právní fórum. 2007, č. 9. s. 28.
- 27) VLASÁK, Michal. *Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké*. Právní fórum. 2010, roč. VII, č. 4, s. 189-192.
- 28) VOJTEK, Petr. *Odškodňování některých imateriálních újem v českém právu*. Příspěvek JUDr. Petra Vojtka, soudce Nejvyššího soudu České republiky, na společném jednání Nejvyšších soudů Slovenské republiky a České republiky, Omšenie, 23. – 24. 10. 2008. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://www.ja-sr.sk/>
- 29) ŽDÁREK, Roman. *Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče*. Medicínské právo, 29.11.2007 [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://www.medicinskepravo.cz/2007/11/civilni-odpovednost-pri-poskytovani.html>

Judikatura:

- 30) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 1992 ve věci *Niemitz proti Německu*.
- 31) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 2008 ve věci *Armonas proti Litvě*.
- 32) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 2008 ve věci *Biriuk proti Litvě*.
- 33) Nález Ústavního soudu ze dne 24. října 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.
- 34) Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2000, sp. zn. II ÚS. 517/99.
- 35) Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.
- 36) Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.
- 37) Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.
- 38) Nález Pléna Ústavního soudu, ze dne 4. května 2005, sp. zn. 16/04.
- 39) Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.
- 40) Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.
- 41) Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z roku 1925, sp. zn. 724/25.
- 42) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1970, sp. zn. Cpj 87/1970.
- 43) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 1974, sp. zn. 1 Cz 110/1974.
- 44) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76.
- 45) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. října 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.
- 46) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.
- 47) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.
- 48) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.
- 49) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. října 2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002.
- 50) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2002, sp. zn. Cdo 253/2001.
- 51) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.
- 52) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2004, sp. zn. 30 Cdo 179/2004.
- 53) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 25 Cdo 1875/2003.

- 54) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.
- 55) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 25 Cdo 759/2005
- 56) Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2005, sp. zn. 25 Cdo 509/2004.
- 57) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 25 Cdo 2497/2004.
- 58) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2652/2005.
- 59) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.
- 60) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2006, sp. zn. 25 Cdo 2186/2004.
- 61) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2006, sp. zn. 30 Cdo 1088/2005.
- 62) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2006, sp. zn. 30 Cdo 2019/2006.
- 63) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 2006, sp. zn. 25 Cdo 3147/200.
- 64) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2739/2007.
- 65) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. dubna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2384/2006.
- 66) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.
- 67) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.
- 68) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2008, sp. zn. 194/2008.
- 69) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006.
- 70) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. 30 Cdo 2290/2007.
- 71) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 25 Cdo 3858/2007
- 72) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 25 Cdo 968/2008.
- 73) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 25 Cdo 4916/2007.
- 74) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 25 Cdo 1925/2008.
- 75) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.
- 76) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2010, sp. zn. 25 Cdo 4670/2007.
- 77) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 4882/2009.
- 78) Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze ze dne 27. října 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008.
- 79) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010.
- 80) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009.
- 81) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2011, sp. zn. 30 Cdo 2819/2009.
- 82) Rozsudek Vrchního soudu ze dne 25. března 2008, sp. zn. 1 Co 391/2007-59.
- 83) Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. května 2008, sp. zn. 1Co 201/2007.
- 84) Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. dubna 1997, sp. zn. 23 C 3/97.
- 85) Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. září 1997, sp. zn. 25 Co 167/97.
- 86) Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. 23 C 52/96
- 87) Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka Zlín, sp. zn. 60 Co 174/2006.
- 88) Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. června 2007, sp. zn. 7 Co 1101/2007.
- 89) Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 12. října 2007, sp. zn. 44 Co 31/2007.

- 90) Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 17. dubna 2008, sp. zn. 14 Co 128/2008.
- 91) Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. ledna 2009, sp. zn. 24 C 36/2008.
- 92) Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. srpna 2011, sp. zn. 24 C 3/2011.

Právní předpisy:

- 93) Úmluva o právech dítěte. Publikována pod č. 104/1991 Sb. m. s.
- 94) Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Publikována pod č. 209/1992 Sb. m. s.
- 95) Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně. Publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s.
- 96) Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976, č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- 97) Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský.
- 98) Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.
- 99) Zákon č. 199/1963 Sb., občanský soudní řád
- 100) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
- 101) Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.
- 102) Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství
- 103) Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- 104) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
- 105) Zákon č. 160/1992 Sb. o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních.
- 106) Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.
- 107) Zákon č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a změně některých zákonů.
- 108) Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
- 109) Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon.
- 110) Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech; zákon č. 285/2002 Sb.
- 111) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon.
- 112) Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Internetové zdroje:

- 113) Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. 18.5. 2011 [2011-12-01]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf
- 114) Vládní návrh zákona č. 362/0, občanský zákoník. Dostupný na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>
- 115) Principles of European Tort Law, European Group on Tort Law. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z <http://www.egtl.org/>

- 116) *Jak se počítá psychická újma?* Reflex. 13.3. 2008. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-reflex-cz-reflex-cz-kovar/29597/jak-se-pocita-psychicka-ujma.html>
- 117) *Jediný syn zemřel při operaci mandlí. Rodiče dostali 620 tisíc.* 26.4. 2010. Lidové Noviny. [cit. 2011-12-01]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/jediny-syn-zemrel-pri-operaci-mandli-rodice-dostali-620-tisic-p49-/ln_domov.asp?c=A100426_104936_ln_domov_tai

Summary

Life and health represent the most precious values of each human being. Unlawful encroachment upon these values, which can occur in the health care service, is connected with civil liability. Monetary compensation for immaterial damage has been a neglected legal institute for a long time under Czech law. It is divided into two systems now, a protection of personal rights and reimbursement of the damage. This legal area is not easily understandable to legal professionals, let alone to lay men.

The purpose of this thesis is to analyze the up to date state of assessment of immaterial damage and to evaluate its pros and cons. It deals with the types of infringement of personal rights which can occur in the health care service, and subsequently, it describes the systems under which the immaterial damage is reimbursed. Concurrently, I focus on the way of determination of the monetary compensation of the immaterial damage, the amount of monetary compensation actually awarded under Czech law and I evaluate adequacy of such compensation.

This thesis is divided into four chapters. Chapter One provides theoretical grounds for the rest of the text, a specification of essential terms and definitions which shall be used in the text later.

Chapter Two deals with one of the systems of compensation for immaterial damage which is the protection of personal rights and with the monetary compensation awarded under this system. It describes particular objects of the personal rights in medical law cases. Consequently, the chapter is concerned with evolution of the monetary compensation institute, positions and principles relevant in its assessment and the sole function of the monetary compensation. Last but not least, this chapter presents the amounts of damages actually awarded in the trial and the factors which influence the level of the compensation.

Chapter Three is dedicated to the second compensatory system which is reimbursement of the damage. It specifies which types of damage are reimbursed under this system and which liability schemes apply there. This chapter, however, especially concentrates on the evolution and method of determination of monetary compensation for various types of immaterial damage.

Chapter Four attempts to critically evaluate particular consequences of the actual legislation and judicial practice in the area of compensation for immaterial damage. Finally, the proposal of a new Civil Code is assessed from the same point of view.

Resumé

Lidský život a zdraví jsou těmi nejcennějšími hodnotami každého z nás. Neoprávněné zásahy, ke kterým může dojít při poskytování zdravotní péče, jsou spojeny s civilní odpovědností. Peněžní náhrada nemajetkové újmy byla v českém právu dlouho opomíjeným institutem a nyní je roztržena do dvou systémů, ochrany osobnosti a náhrady škody na zdraví. Bez hlubšího studia je tato právní oblast těžko srozumitelná samotným právníkům, natož potom laické veřejnosti.

Účelem této práce je prozkoumat aktuální stav posuzování nemajetkových újem a zhodnotit jeho klady a zápory. Zabývám se za typy zásahů do osobnostních práv, ke kterým dochází při poskytování zdravotní péče, a následně popisuji systémy, ve kterých vzniklá nehmotná újma v českém právu odčítována. Přitom se podrobně zaměřuji na způsob určování výše peněžní náhrady za nehmotnou újmu, výše peněžní náhrady českou soudní praxí skutečně přiznávané a zhodnocení přiměřenosti těchto náhrad.

Tato práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola přináší teoretický základ pro zbytek textu, vymezení základních právních pojmů a stanovení definic, se kterými bude dále v textu pracováno.

Druhá kapitola se zabývá jedním ze systémů nápravy nehmotné újmy, a to ochranou osobnosti a v jejím rámci přiznávaným peněžním zadostiučiněním. Vymezuji zde jednotlivé předměty ochrany osobnosti ve zdravotnických sporech. Kapitola se dále zaobírá vývojem institutu peněžitého zadostiučinění, hledisky a principy, kterými se řídí jeho určování, i samotným účelem této náhrady. V neposlední řadě se v této kapitole zabývám výší aktuálně přiznávané peněžní satisfakce a faktory, které tuto hladinu ovlivňují.

Třetí kapitola je věnována druhému systému peněžní náhrady nemajetkové újmy, kterým je náhrada škody na zdraví. Je zde vymezeno, jaké typy škody jsou tímto systémem reparovány a jaká odpovědnostní schémata se zde uplatňují. Tato kapitola je

však opět věnována zejména zkoumání vývoje a způsobu určování peněžní náhrady za různé typy nemajetkové újmy.

Čtvrtá kapitola se snaží kriticky zhodnotit některé důsledky současné legislativní i judikatorní praxe v oblasti peněžních náhrad nemajetkové újmy. Z podobného pohledu je na konec hodnocena i navrhovaná úprava nového občanského zákoníku.

Klíčová slova v českém jazyce:

Imateriální újma-peněžitá náhrada-medicínské právo

Klíčová slova v anglickém jazyce:

Personal injuries- damages-medical law